

**BROEDVOGELS VAN DE WESTER- EN
BUSSUMMERHEIDE
IN 2016**

12 december 2016

Juun de Boer

Rien Rense

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
Goois Natuurreservaat

BROEDVOGELS VAN DE WESTER- EN BUSSUMMERHEIDE IN 2016

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Postbus 1028

1200 BA Hilversum

broedvogels@vwggooi.nl en www.vwggooi.nl

Subgroep Avifauna, werkgroep Broedvogels

Op verzoek van het Goois Natuurreservaat

In samenwerking met SOVON Vogelonderzoek Nederland

Uitgave: VWG 253

Hilversum, 12 december 2016

Tekst: Juun de Boer en Rien Rense

Foto's: auteurs

© Copyright 2016. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.

SAMENVATTING

De Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken (VWG) heeft in 2016 op verzoek van het Goois Natuurreservaat (GNR) de Wester- en Bussummerheide op broedvogels geïnventariseerd. Het gaat om een uitgestrekt heidegebied van in totaal 504 hectare (Westerheide 344 hectare, Bussummerheide 160 hectare). De omvang van het gebied maakte het nodig om te werken met vier deelgebieden. Voor de bewerking van de gegevens zijn deze samengevoegd. Het gebied is onderdeel van een groter, nagenoeg aaneengesloten, heide- en bosgebied, waar ook de Zuiderheide en het Laarder Wasmeer e.o. deel van uitmaken. In het noorden ligt een in gebruik zijnde waterwinning van PWN terwijl aan de zuidkant de voormalige waterwinning Westerveld ligt.

In delen van het gebied hebben in eerdere jaren inventarisaties plaatsgevonden die het voor een aantal soorten mogelijk maken wat over de ontwikkelingen in de loop der jaren te zeggen.

Gedurende de inventarisatie zijn 63 soorten potentiële broedvogels waargenomen waarvan voor 51 soorten daadwerkelijk territoria konden worden vastgesteld. Met behulp van de SOVON- inventarisatiemethode BMP (zie paragraaf 3.1) konden 1.400 territoria worden berekend. Uiteraard is het gebied ook van belang voor niet-broedvogels. Daarvan zijn bij de inventarisatie 12 soorten waargenomen.

Er zijn de volgende 51 soorten broedvogels met territoria vastgesteld:

Soort	Territoria	Soort	Territoria	Soort	Territoria
Havik	3	Witte Kwikstaart	1	Glanskop	4
Sperwer	1	Winterkoning	106	Kuifmees	21
Buizerd	1	Heggenmus	12	Zwarte Mees	10
Holenduif	5	Roodborst	141	Pimpelmees	64
Houtduif	27	Gekraagde Roodstaart	37	Koolmees	86
Koekoek	1	Roodborsttapuit	50	Boomklever	19
Ransuil	3	Merel	129	Boomkruiper	71
Nachtzwaluw	2	Zanglijster	28	Gaai	9
Groene Specht	1	Grote Lijster	8	Ekster	1
Zwarte Specht	1	Grasmus	4	Zwarte Kraai	16
Grote Bonte Specht	43	Tuinfluitier	1	Spreeuw	3
Kleine Bonte Specht	3	Zwartkop	53	Vink	127
Boomleeuwerik	18	Fluiter	2	Groenling	4
Veldleeuwerik	25	Tjiftjaf	26	Putter	2
Boerenzwaluw	18	Fitis	87	Kneu	5
Boompieper	55	Goudhaan	25	Goudvink	6
Graspieper	25	Bonte Vliegenvanger	7	Appelvink	2

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de SOVON-methode voor broedvogelonderzoek. Het gebied is 8 keer bezocht, waarvan 1 keer tussen 22.00 en 02.00 uur. Daarnaast zijn nog een aantal deelbezoeken voor het berekenen van de territoria meegenomen. De inventarisatiegegevens zijn ingevoerd op de website van SOVON. Daarna zijn volgens de SOVON-richtlijnen de territoria per soort geautomatiseerd bepaald (autoclusteren).

Binnen het totale gebied bleek de roodborst met 141 territoria het meest voor te komen. In het heidegebied kwam de roodborsttapuit het meest voor met niet minder dan 50 territoria.

Tijdens een avond/nacht telling werden voor het eerst sinds jaren weer nachtzwaluwen gehoord en gezien. En wel op meerdere plaatsen.

Dertig soorten lijken significant te zijn toegenomen. Vier soorten zijn significant afgenomen. De overige zeventien soorten zijn ongeveer op hetzelfde niveau gebleven of er kan niets van gezegd worden vanwege onvoldoende vergelijkingsmateriaal. Naast al eerder verdwenen soorten als korhoen, wulp en tortelduif, lijkt nu ook de fazant als broedvogel te moeten worden geschrapt.

DANKWOORD

Een grote groep waarnemers stond aan het begin van het jaar in de startblokken voor de inventarisatie van de broedvogels op en rond de Wester- en Bussummerheide. Dank zij hen zijn de vier deelgebieden grondig geïnventariseerd.

De 18 deelnemers waren:

Huib Casander, Han Dijkers, Anco Driessen, Izaak Hilhorst, Dick Jonkers, Wobbe Kijlstra, Ellen de Moel, Jan Mooij, Paul van der Poel, Dirk Prop, Piet Spoorenberg, Jossi Struijs, Carel de Vink, Hugo Weenen, Frits Wolfswinkel, Bonne Zijlstra en de coördinatoren Juun de Boer en Rien Rense.

Poul Hulzink, hoofd terreinbeheer van het Goois Natuurreservaat (GNR), zorgde tijdens de oriëntatiewandeling op 27 februari dat we goed geïnformeerd aan deze, voor de VWG grote operatie, begonnen. Paul Ubbink en Joost Tilborghs van het GNR stonden ons eveneens bij en zorgden onder meer voor het goede kaartmateriaal.

Dirk Prop willen we niet alleen danken voor zijn bijdrage bij de voorbereiding van de inventarisatie, maar ook als “reviewer” van dit rapport.

Figuur 1: Het onderzoek begon op 27 februari met een introductiewandeling

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING.....	3
Dankwoord	4
INHOUDSOPGAVE.....	5
1. Inleiding	6
2. Het gebied	7
2.1 Geschiedenis, ligging, oppervlakte en eigendom.....	7
2.2 Terreinbeschrijving en beheer	8
3. Werkwijze bij de inventarisatie	11
3.1. SOVON methodiek voor broedvogelonderzoek	11
3.2 Uitvoering van de inventarisatie.....	11
4. Resultaten.....	14
4.1 Overzicht van de in 2016 vastgestelde broedvogels en territoria.....	14
4.2 Vergelijking met eerdere inventarisaties van broedvogels en ontwikkelingen	15
4.3 De ‘heidesoorten’	17
4.4 Overige waargenomen vogelsoorten	18
5. Bespreking van de resultaten per soort	19
6. Conclusies.....	37
7. Geraadpleegde bronnen.....	38
BIJLAGEN	39
Bijlage 1: Overzicht van de waarnemingen van de broedgevallen.....	39
Bijlage 2: Overzicht waarnemingen van niet-broedgevallen en zoogdieren	40
Bijlage 3 Voorbeeld van een territoria kaart met alle waarnemingen	41
Bijlage 4 Overzicht van via SOVON ingevoerde bezoeken aan de Wester- en Bussummerheide	42

1. INLEIDING

Het Goois Natuurreservaat (GNR) heeft de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken (VWG) gevraagd in 2016 de 504 hectare grote Wester- en Bussummerheide (344 hectare Westerheide, 160 hectare Bussummerheide) op de aanwezigheid van broedvogelterritoria te inventariseren. Deze inventarisatie is uitgevoerd tussen 27 februari (introductie-wandeling) en eind juni 2016.

Hierbij is de SOVON-methode voor broedvogelonderzoek gevolgd. Op die methode zal in hoofdstuk 3 verder worden ingegaan.

De resultaten van het onderzoek staan in dit rapport.

Delen van het gebied zijn al in eerdere jaren geïnteriseerd. Aangezien geen van die inventarisaties geheel overlapt met die van 2016 bleek het moeilijk eenduidige, meer algemene vergelijkende conclusies te trekken over de ontwikkeling van de broedvogelpopulatie. Bijvoorbeeld vóór en na de introductie van begrazing met runderen. Of over de invloed van de toegenomen recreatie dan wel over de gevolgen van het gewijzigde beleid rond het aanlijnen van honden. Toch is met behulp van de kennis die bij eerdere inventarisaties is opgedaan wel iets te zeggen over ontwikkelingen in de vogelpopulatie ten aanzien van bepaalde karakteristieke soorten.

Figuur 2: Het inventarisatiegebied 's ochtends vroeg

2. HET GEBIED

2.1 Geschiedenis, ligging, oppervlakte en eigendom

Het inventarisatiegebied is het centrale heidegebied tussen Hilversum, Bussum en Laren. Een gebied dat ruwweg omsloten wordt door de A1 in het noorden, de Larense weg in het zuidoosten en de spoorlijn Hilversum-Amsterdam in het westen.

In de jaren twintig van de vorige eeuw heeft het maar weinig gescheeld of het centrale heidegebied was geofferd voor de bouw van een "tuinstad" voor zo'n 50.000 Amsterdammers. Op een kaart van de Gemeentelijke woningdienst van Amsterdam uit 1926 ligt deze tuinstad precies in het hart van het inventarisatiegebied! Dit plan van de Amsterdamse wethouder De Miranda was ingegeven door de slechte wooncondities in de hoofdstad. De Amsterdamse Tuinstadcommissie had een zeer regelmatig aangelegde stad, met concentrische wegen voor ogen.

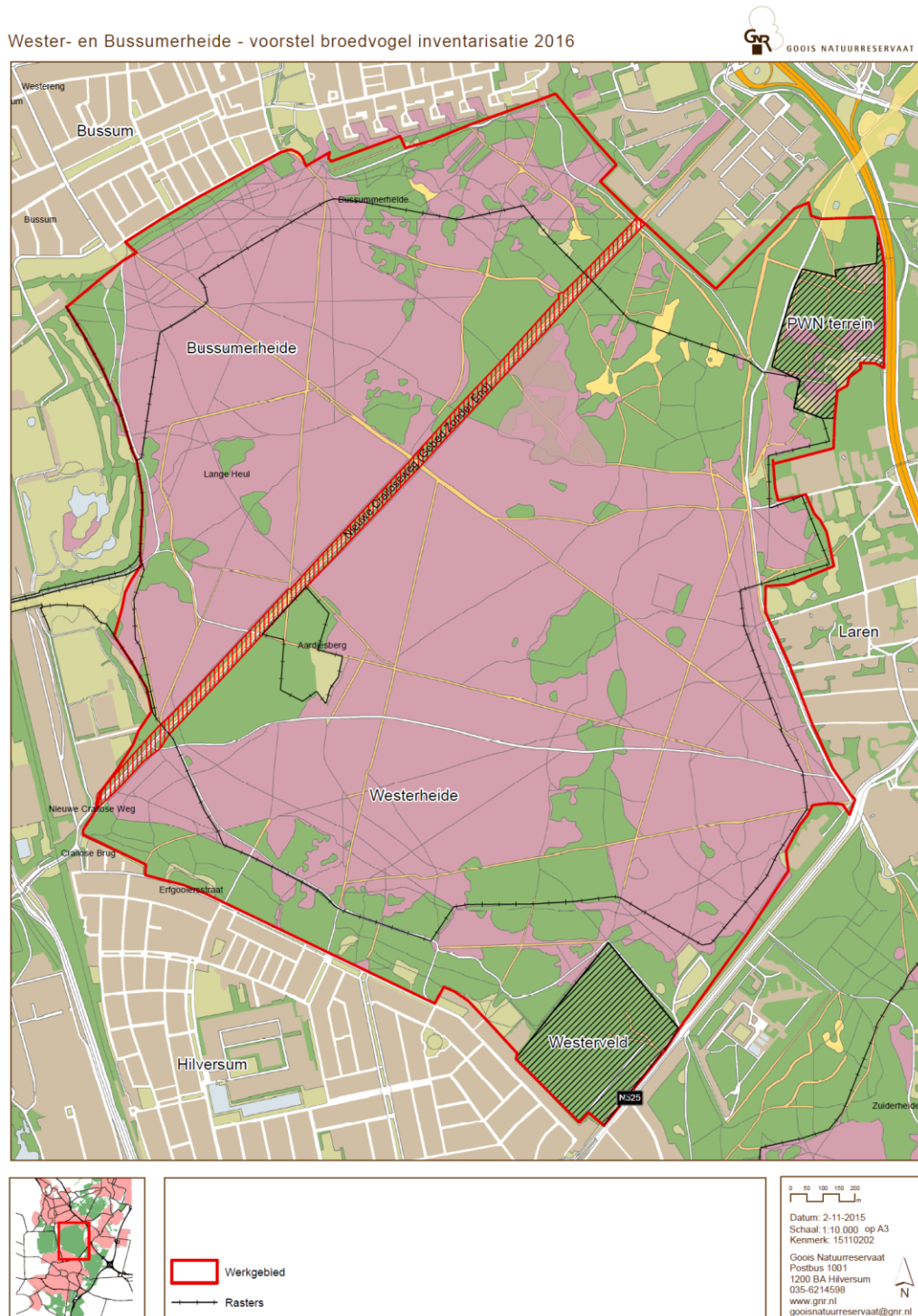
Figuur 3: Plan de Miranda voor een tuinstad, 1929 (website Gooi en Vecht historisch)

De plannen lokten een storm van protest uit, de inzichten veranderden en leidden uiteindelijk tot de oprichting van de Stichting Gooisch Natuurreservaat. In 1932 verkocht de eigenaar van de gronden, de Stichting Stad en Lande, grote delen van het bos- en heidegebied waaronder de Wester- en Bussummerheide aan het GNR. Samen met een aantal later van particulieren verworven gronden beslaan de beide nu geïnventariseerde heideterreinen inclusief inliggende bosjes en bosranden 344 resp. 160 hectare.

Het gebied van de Westerheide en de Bussummerheide staat niet op zich zelf maar vormt samen met de Zuiderheide, het Laarder Wasmeer en aangrenzende bossen een min of meer natuurlijke verbinding tussen de 's-Gravelandse landgoederen en het Vechtplassengebied in het noordwesten, met de Utrechtse Heuvelrug in het zuiden. Die centrale ligging, ook voor de ten noorden van de A1 gelegen heide- en bosterreinen en landgoederen, is de laatste jaren versterkt door de aanleg van natuurverbindingen. In 2006 werd de Natuurbrug bij de Zanderij Crailo opgeleverd terwijl zeer recent in 2015 de natuurverbinding Laarderhoogt over de A1 ter hoogte van het ziekenhuis Tergooi werd voltooid. Beide verbindingen hebben niet alleen een belangrijke ecologische maar ook een recreatieve functie omdat ze gecombineerd zijn met een fiets- en ruiterverbinding.

Het inventarisatiegebied is afgebeeld in figuur 4. Het hele gebied is eigendom van het GNR. In de randen is sprake van een aantal natuur- en bosterreinen die mogelijk nog in de toekomst kunnen worden aangekocht.

Broedvogels van de Wester- en Bussummerheide in 2016

Figuur 4: Het inventarisatiegebied Westerheide en Bussummerheide met ingetekend het raster voor begrazing (en aangelijnde honden) en de waterwingebieden

2.2 Terreinbeschrijving en beheer

De Westerheide en de Bussummerheide zijn van elkaar gescheiden door de 3 kilometer lange, onverharde Nieuwe Crailoseweg, beter bekend als het Gebed zonder End. Deze laan is niet toegankelijk voor gemotoriseerd verkeer. Het gehele gebied wordt doorsneden door tal van bredere en smallere paden, gebruikt door wandelaars, fietsers, mountainbikers en ruiters. Historisch van belang zijn de zgn.

doodwegen: karrepaden die de omliggende dorpen Kortenhoef, Ankeveen, 's-Graveland verbonden met het Larense Sint Janskerkhof.

Op de hei liggen veel relictten uit de laatste IJstijd, erosiedalen, grafheuvels en ten noorden van het Gebed zonder End een wat grotere dekzandrug, de Lange Heul. Ook zijn overal in het gebied kuilen en verdiepingen aan te treffen als gevolg van leem-, zand- en grintwinning.

Bij Bussum zijn nog sporen aanwezig van een voor de Olympische Spelen van 1928 aangelegde renbaan.

Met uitzondering van de bebouwde kom van Bussum zijn nagenoeg alle randen van het gebied bebost. Ook op de heide zelf is op verschillende plaatsen sprake van vliegdenen, solitaire bomen bijv. berk, en kleinere of iets grotere bosjes met veel naaldhout. Niveauverschillen in het terrein, al dan niet in de vorm van stuif- of leemkuilen leveren interessante gradiënten op voor de flora en (avi)fauna. En bieden schuilplekken aan de voorkomende hazen en konijnen, reeën en vossen. Belangrijk voor veel vogelsoorten is een ruime aanwezigheid van grotere en kleinere insecten. Daar, en voor de mogelijke amfibieën en reptielen, is bij deze inventarisatie geen aandacht aan besteed.

Aan de noordoostkant van het gebied wordt door PWN drinkwater gewonnen. Dit terrein wordt gedomineerd door de karakteristieke, van verre zichtbare watertoren. Het natuurdeel van de winlocatie was onderdeel van de inventarisatie.

Helemaal in het zuiden ligt nog een voormalige waterwin-locatie: het niet voor het publiek toegankelijke Westerveld. In dit gevarieerde bosgebied zorgt het "kruis" van nog aanwezige, dieper gelegen waterwin-goten voor een bijzonder accent. Op verschillende plaatsen is daarbij sprake van enige kwel. Zie Figuur 5.

Figuur 5: De vroegere waterwin goten in het Westerveld

Het grootste deel van de heide bestaat uit struikhei. Plaatselijk is ook sprake van dophei. Ook komt op verschillende plaatsen brem voor.

In het midden van de 19e eeuw graasden er nog zo'n 3.000 schapen op de Gooische heidevelden. Die aantallen zijn daarna nooit meer gehaald. De opkomst van kunstmest en de lagere opbrengst van wol en vlees waren daar debet aan (Bron: Vogels tussen Vecht en Eem).

Als hei niet op één of andere manier wordt beheerd dan wordt de heidevegetatie binnen een aantal decennia verdrongen door bos. Daarom is de Wester- en Bussummerheide al eeuwen onderworpen aan een regime van begrazing (met vooral schapen) en periodiek branden, of plaggen. Na de Tweede

Wereldoorlog werd het periodiek in het voorjaar afbranden van de vegetatie stopgezet en vervangen door begrazing met schapen. En vanaf de jaren zeventig door een beheer van maaien en frezen. Toch kon verbossing daarmee niet afdoende worden tegengegaan. Dat had mede te maken met een steeds grotere stikstofdepositie. Rond 1994 is daarom besloten over te stappen op begrazing door grote runderen: schotse hooglanders. Om te voorkomen dat deze runderen buiten het heidegebied zouden komen was het noodzakelijk het hele gebied uit te rasteren en een “honden aan de lijn” beleid te voeren. Dat leidde tot veel protest van omwonenden. Door het op verschillende plaatsen naar binnen verplaatsen van het raster konden daarbuiten uitloopzone 's voor honden worden gerealiseerd, een beleid dat na een periode van gewenning tot meer acceptatie heeft geleid en tot op de dag van vandaag voortduurt.

Naast het gebruik van de heide door hondenbezitters is het gebied uiteraard ook zeer in trek voor andere vormen van recreatie: wandelen, fietsen, mountainbiken, paardrijden, modelvliegen enz. Zie Het hele gebied wordt zoals gezegd dan ook doorkruist door talloze paden en paadjes. Buiten het niet-toegankelijke Westerveld, de bos- en heide direct rond de PWN-waterwinning en een uitgerasterd deel van het gebied Aardjesberg is nagenoeg het hele gebied vrij toegankelijk. Het is daarmee een zeer geliefd recreatiegebied voor heel veel mensen. De spiegelzijde daarvan is dat de in de afgelopen decennia steeds intensievere recreatie van invloed zal zijn geweest op de voorkomende flora en fauna.

In dit rapport zullen we op basis van een vergelijking met eerder uitgebrachte inventarisaties proberen enige populatieontwikkelingen voor de avifauna te schetsen. Veel van de oudere inventarisaties werden overigens uitgevoerd met hantering van een andere, meer beperkte begrenzing. Of hebben alleen betrekking op een aantal soorten. Dat maakt het trekken van conclusies lastig. Bovendien is e.e.a. niet los te zien van meer algemene trends ten aanzien van specifieke soorten. Neemt niet weg dat er wel een aantal opvallende populatieontwikkelingen kunnen worden geschetst.

Figuur 6: Het gebied is ook een geliefd recreatieterrein

3. WERKWIJZE BIJ DE INVENTARISATIE

3.1. SOVON methodiek voor broedvogelonderzoek

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de SOVON methodiek voor broedvogelonderzoek. De resultaten zijn ingevoerd op de SOVON website en geautomatiseerd verwerkt. Bij SOVON is het gebied geregistreerd door Jan-Willem Vergeer.

De waarnemers konden voor het invoeren gebruik maken van kaartmateriaal ter beschikking gesteld door het GNR. Daarop konden de waarnemingen per deelgebied in het veld worden ingevoerd. En vervolgens thuis op de site van SOVON worden ingevoerd.

Voor het eerst kon ook gebruik worden gemaakt van Avimap, een applicatie speciaal voor het direct in het veld digitaal invoeren van waarnemingen. Men dient daarvoor te beschikken over een Android tablet of smartphone. In ongeveer 25% van de gevallen zijn de gegevens op deze wijze ingevoerd.

Bij het invoeren -of dat nu op papier of digitaal gebeurt- moet per waarneming ook een broedcode worden toegekend.

Voor het invoeren in het SOVON-systeem zijn alle waarnemers via een persoonlijke code gemachtigd. Eenmaal ingevoerd worden de waarnemingen volgens de SOVON richtlijnen geautomatiseerd verwerkt: het autoclusteren. Het programma bepaalt de territoria van de broedvogels. De uitkomsten kunnen in verschillende vormen worden weergegeven, o.a.:

- In een Excel tabel met per soort en per bezoek de waarnemingen en het aantal territoria. In de bijlagen 1 en 2 staan de kernegegevens uit deze tabel voor de broedvogels en voor de overige waargenomen vogelsoorten en de fauna.
- In een pdf bestand voor alle soorten, met per soort in een kaart de waarnemingen per bezoek en de toegepaste clustering (zie het voorbeeld in Bijlage 3)
- In een pdf-bestand voor alle soorten met per soort een kaart met daarop de territoria (zie de kaartjes in hoofdstuk 5)
- Kaarten per ecologische soortgroep, in dit rapport alleen gedaan voor kenmerkende soorten van de heide (zie hoofdstuk 4.3).

3.2 Uitvoering van de inventarisatie

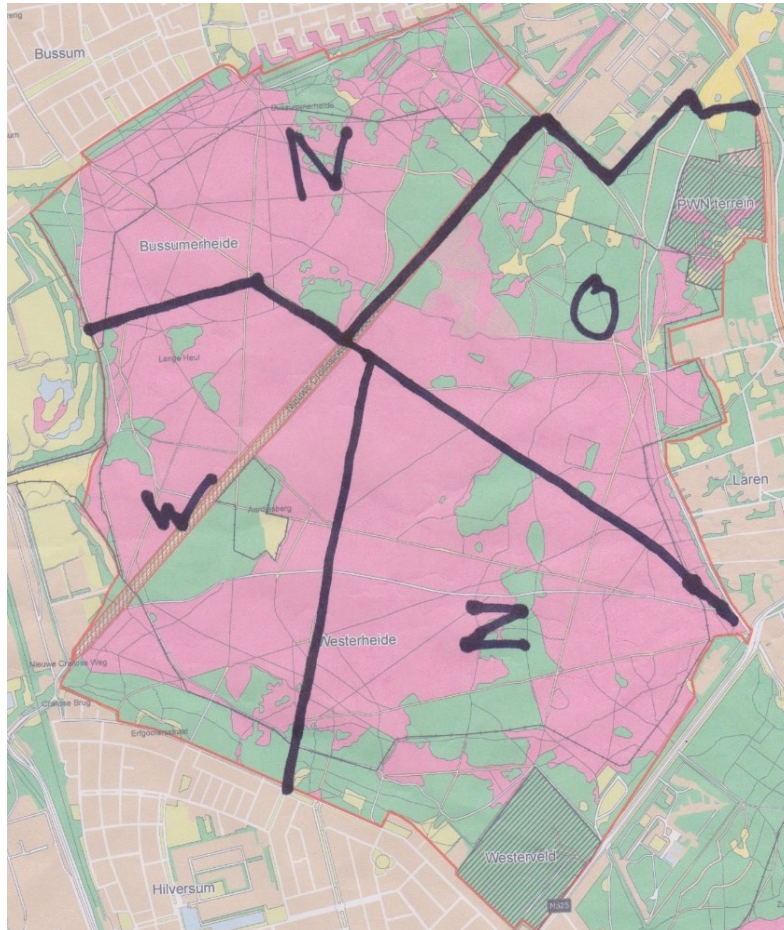
Door GNR is gezorgd voor documentatie, kaartmateriaal en een vergunning. De vergunning stond toe om het gebied ook buiten de paden te doorkruisen.

Op 27 februari is door Poul Hulzink, hoofd terreinbeheer GNR, een introductie-wandeling in het gebied gehouden. Daarbij is op de achtergronden van de inventarisatie ingegaan en het nodige verteld over de geologie, topografie enz. van de Wester- en Bussummerheide.

Juun de Boer en Rien Rense coördineerden het onderzoek binnen de VWG en schreven het rapport.

Voor het onderzoek is het gebied opgedeeld in vier deelgebieden noord, oost, west, en zuid. Zie Figuur 7. Per deelgebied is de inventarisatie in de meeste gevallen uitgevoerd door twee personen. Meestal zijn alle vier de delen op dezelfde dag bezocht. In een enkel geval moest een team uitwijken naar een iets eerdere of latere ochtend.

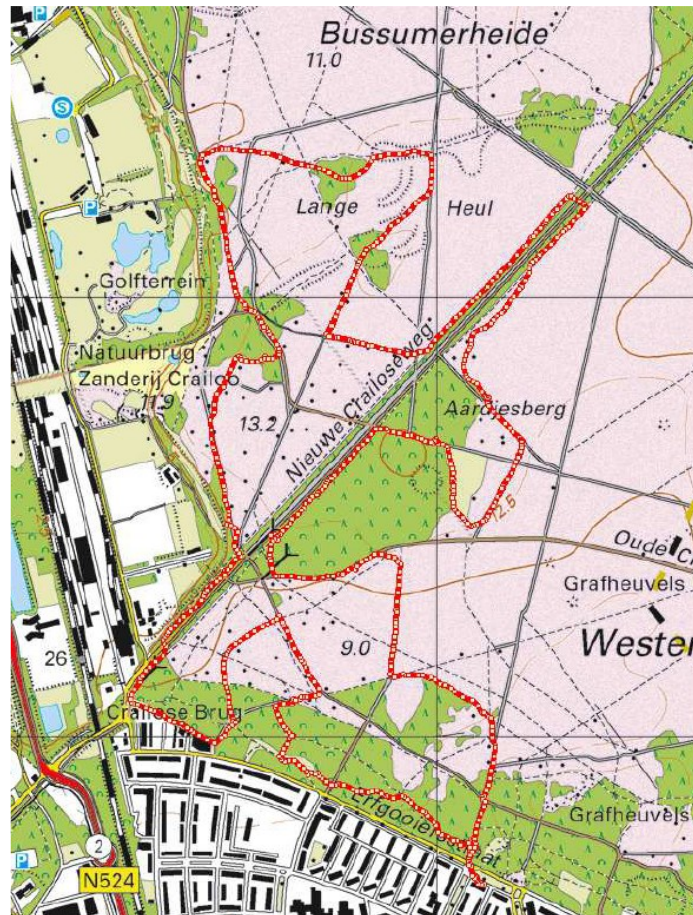
Waarnemingen in de grenszone van twee of meer deelgebieden zouden bij de autoclustering onterecht kunnen leiden tot dubbeltellingen. Om dit te voorkomen is er voor gekozen om de tellingen van elk team als een apart bezoek op te voeren in Avimap met een dekkingspercentage van elk 25%. Op deze manier worden waarnemingen van eenzelfde individu door twee teams, die binnen de fusieafstand liggen van de betreffende soort, tot één territorium samengevoegd. Als de waarnemingen buiten de fusieafstand liggen, dan worden het twee territoria.

Figuur 7: De opdeling van het inventarisatiegebied in vier deelgebieden

Naast de reguliere bezoeken eens in de 14 dagen zijn er nog een aantal individuele bezoeken gebracht bijvoorbeeld om aandacht aan een bijzondere soort te besteden. Het gebied Westerveld is vanwege het nogal afwijkende karakter een keer apart bezocht. Op 17 juni is met het oog op het voorkomen van uilen, nachtzwaluw e.d. in alle deelgebieden een avond- en nachtexcursie gehouden van 22.00 tot 02.00 uur. Alle bezoeken zijn naar rato meegerekend. In Bijlage 4 staat een overzicht van de bezoeken.

Bij de bezoeken zijn de deelgebieden zo goed mogelijk doorkruist; in Figuur 8 staat een voorbeeld van een gelopen route.

Figuur 8: GPS-voorbeeld van de gevolgde route in deelgebied West op 21 mei

3.3 Weersomstandigheden

Met een gemiddelde temperatuur van 9,8 gr. C in de maanden maart tot en met mei tegen 9,5 gr. C normaal was er wat de gemiddelde temperatuur betreft sprake van een redelijk voorjaar. Met Pasen (27 maart) was er sprake van een zuidwesterstorm. En aan het eind van die maand en het begin van mei was er sprake van nachtvorst. Gelukkig werd het snel warmer en zeer zonnig maar op 16 mei, 2^e pinksterdag, zakte de temperatuur weer van meer dan 20 tot 12 graden...

Al met al had de lente een wisselend verloop. Ook voor wat betreft de nattigheid: april was nog al eens nat. Maar vooral het weekend van 22 mei kenmerkte zich door veel neerslag. De inventarisatie dat weekend viel dan ook letterlijk deels in het water.

In juni lag de temperatuur iets boven normaal maar ook deze maand was met name in de 2^e helft nat met soms zware buien (Bron: Weeronline).

4. RESULTATEN

4.1 Overzicht van de in 2016 vastgestelde broedvogels en territoria

In 2016 zijn op de Wester- en Bussummerheide 51 soorten broedvogels met territoria vastgesteld. Een overzicht hiervan staat in Tabel 1.

Soort	Territoria	Soort	Territoria
Havik	3	Grasmus	4
Sperwer	1	Tuinfluitier	1
Buizerd	1	Zwartkop	53
Holenduif	5	Fluiter	2
Houtduif	27	Tjiftjaf	26
Koekoek	1	Fitis	87
Ransuil	3	Goudhaan	25
Nachtzwaluw*	3*	Bonte Vliegenvanger	7
Groene Specht	1	Glanskop	4
Zwarte Specht	1	Kuifmees	21
Grote Bonte Specht	43	Zwarte Mees	10
Kleine Bonte Specht	3	Pimpelmees	64
Boomleeuwerik	18	Koolmees	86
Veldleeuwerik	25	Boomklever	19
Boerenzwaluw	18	Boomkruiper	71
Boompieper	55	Gaai	9
Graspieper	25	Ekster	1
Witte Kwikstaart	1	Zwarte Kraai	16
Winterkoning	106	Spreeuw	3
Heggenmus	12	Vink	127
Roodborst	141	Groenling	4
Gekraagde Roodstaart	37	Putter	2
Roodborsttapuit	50	Kneu	5
Merel	129	Goudvink	6
Zanglijster	28	Appelvink	2
Grote Lijster	8	Totaal	1.400

Tabel 1: Vastgestelde soorten broedvogels (51) met het aantal territoria (totaal 1.400)

*NB Voor wat betreft de nachtzwaluw-territoria wordt bij de eindconclusies voorzichtigheidshalve uitgegaan van 2 territoria. Dit omdat niet helemaal kan worden uitgesloten dat het bij één van de waarnemingen om één vogel ging die zich in de loop van de avond heeft verplaatst en vervolgens nogmaals is waargenomen en ingevoerd.

De meest voorkomende soorten zijn roodborst (141), merel (129), vink (127) en winterkoning (106).

Acht soorten staan op de Rode Lijst van bedreigde soorten: veldleeuwerik, boerenzwaluw, graspieper, ransuil, kneu, groene specht, nachtzwaluw en koekoek.

Vier van de waargenomen broedvogels staan op de zgn. Oranje Lijst, een overzicht van vogels waar door SOVON en Vogelbescherming Nederland een zgn. early warning voor is afgegeven. Deze soorten zitten op landelijke schaal in de gevarezone en zullen als de achteruitgang niet kan worden gekeerd de komende jaren op de Rode Lijst terecht komen. Het gaat om goudvink, groenling, holenduif en spreeuw. Het zal duidelijk zijn dat ook voor deze soorten de kwaliteit van Wester- en Bussummerheide van belang is.

4.2 Vergelijking met eerdere inventarisaties van broedvogels en ontwikkelingen

Samen met Zuiderheide en Laarder Wasmeer beslaat het geïnventariseerde gebied een grote oppervlakte tussen Hilversum, Laren en Bussum. Het is dan ook niet verbazend dat er in dit gebied in de eerste helft van de vorige eeuw en in sommige gevallen tot na de Tweede Wereldoorlog, soorten voorkwamen die voor veel mensen verbonden zijn met de “grote stille heide”: wulp, patrijs, paapje, kuifleeuwerik, geelgors en natuurlijk het “uithangbord” van de Gooische heide, het korhoen. Al deze soorten zijn in de afgelopen decennia als broedvogel verdwenen. Ook de fazant is dit jaar niet meer waargenomen. Er zijn ook soorten zoals boomvalk en tapuit, die nog wel regelmatig worden gezien maar niet meer broeden.

Gedurende de afgelopen decennia is de Wester- en Bussummerheide meerdere malen geheel of voor een deel vanuit de VWG geïnventariseerd. Die rapportages hebben een schat aan gegevens opgeleverd waardoor we beter zicht hebben over hoe de hiervoor geschetste ontwikkeling is verlopen. Alle rapporten waar wij over konden beschikken zijn van na de Tweede Wereldoorlog. In de meeste gevallen stond daarbij de heide in engere zin centraal. Dus zonder de omliggende bosgebieden. Dat heeft tot gevolg dat sommige van de hieronder vermelde inventarisaties op een beperkter gebied van toepassing zijn dan dit rapport. Het gaat om de volgende VWG-rapporten (alle integraal opgenomen op de website van de Vogelwerkgroep):

- VWG-rapport 184, Hofmeester R., Voorkomen en verspreiding van Roodborsttapuit, boomleeuwerik en boompieper in het Gooise heidegebied voorjaar 2009 (2010)
- VWG-rapport 192, Prop D., Roodborsttapuit, boomleeuwerik en boompieper in Gooi- en Vechtstreek 2010 (2010)
- VWG-rapport 093, Jonkers D.A., Heidevogels in 1994 op de Wester- en Bussummerheide (1995). Dit rapport behandelt alleen het gebied binnen de rasters, excl. Aardjesberg en bosjes.
- VWG-rapport 088, Jonkers, D.A., Broedvogelinventarisatie Westerveld 1993 (1994)
- VWG-rapport 050, Moolenbeek R., Harder J., Vermeule A., Broedvogels van de Gooise heidevelden 1969-1982 (1985); excl. Westerveld.
- VWG-rapport 019, Jonkers D.A. Klein, J., Avifaunistische gegevens van enkele Gooise heidevelden (1973)

Daarnaast zijn nogal wat gegevens te vinden in de Avifauna's voor Noord-Holland resp. voor de Gooi- en Vechtstreek (zie hoofdstuk 7, Geraadpleegde bronnen).

Waar relevant is van de gegevens uit de hierboven genoemde rapporten en literatuur bij de soortbeschrijvingen in Hoofdstuk 5 gebruik gemaakt.

In Tabel 2 zijn de resultaten van de inventarisatie in 2016 vergeleken met die van de inventarisaties in 2010 (heidevogels) en in 1994 (alleen de heide, niet de bosjes). Opvallende ontwikkelingen zijn:

- De toename van de roofvogels
- Het verdwijnen van de fazant
- De komst van de nachtzwaluw
- De toename boomleeuwerik
- De afname van de veldleeuwerik
- De toename van de boompieper
- De toename van het aantal soorten broedvogels

Broedvogels van de Wester- en Bussummerheide in 2016

Soort	Inventarisatie 2016	Inventarisatie heidevogels 2010			Inventarisatie 1994		
		Totaal	W.heide	B.heide	Totaal	W.heide	B.heide
Havik	3						
Sperwer	1						
Buizerd	1						
Torenavalk					1	1	
Fazant					6	6	
Holenduif	5						
Houtduif	27						
Koekoek	1						
Ransuil	3						
Nachtzwaluw	2*						
Groene Specht	1						
Zwarte Specht	1						
Grote Bonte Specht	43						
Kleine Bonte Specht	3						
Boomleeuwerik	18	11	7	4	4	3	1
Veldleeuwerik	25				121	80	41
Boerenzwaluw	18						
Boompieper	55	32	20	12	27	20	7
Graspieper	25				33	13	20
Witte kwikstaart	1						
Winterkoning	106				1	1	
Heggenmus	12						
Roodborst	141				14	5	9
Gekraagde roodstaart	37						
Roodborsttapuit	50	62	37	25	5	5	0
Merel	129				20	14	6
Zanglijster	28						
Grote Lijster	8						
Grasmus	4						
Tuinfluit	1				1	1	
Zwartkop	53						
Fluiter	2						
Tiiftiaf	26						
Fitis	87				40	32	8
Goudhaan	25						
Bonte Vliegenvanger	7						
Glanskop	4						
Kuifmees	21						
Zwarte Mees	10						
Pimpelmees	64				2	1	1
Koolmees	86				2	2	-
Boomklever	19						
Boomkruiper	71						
Gaai	9				1	1	-
Ekster	1				1	-	1
Zwarte Kraai	16				4	1	3
Spreeuw	3						
Vink	127				5	1	4
Groenling	4						
Putter	2						
Kneu	5						
Goudvink	6						
Appelvink	2						
Totaal	1.400				292	188	104

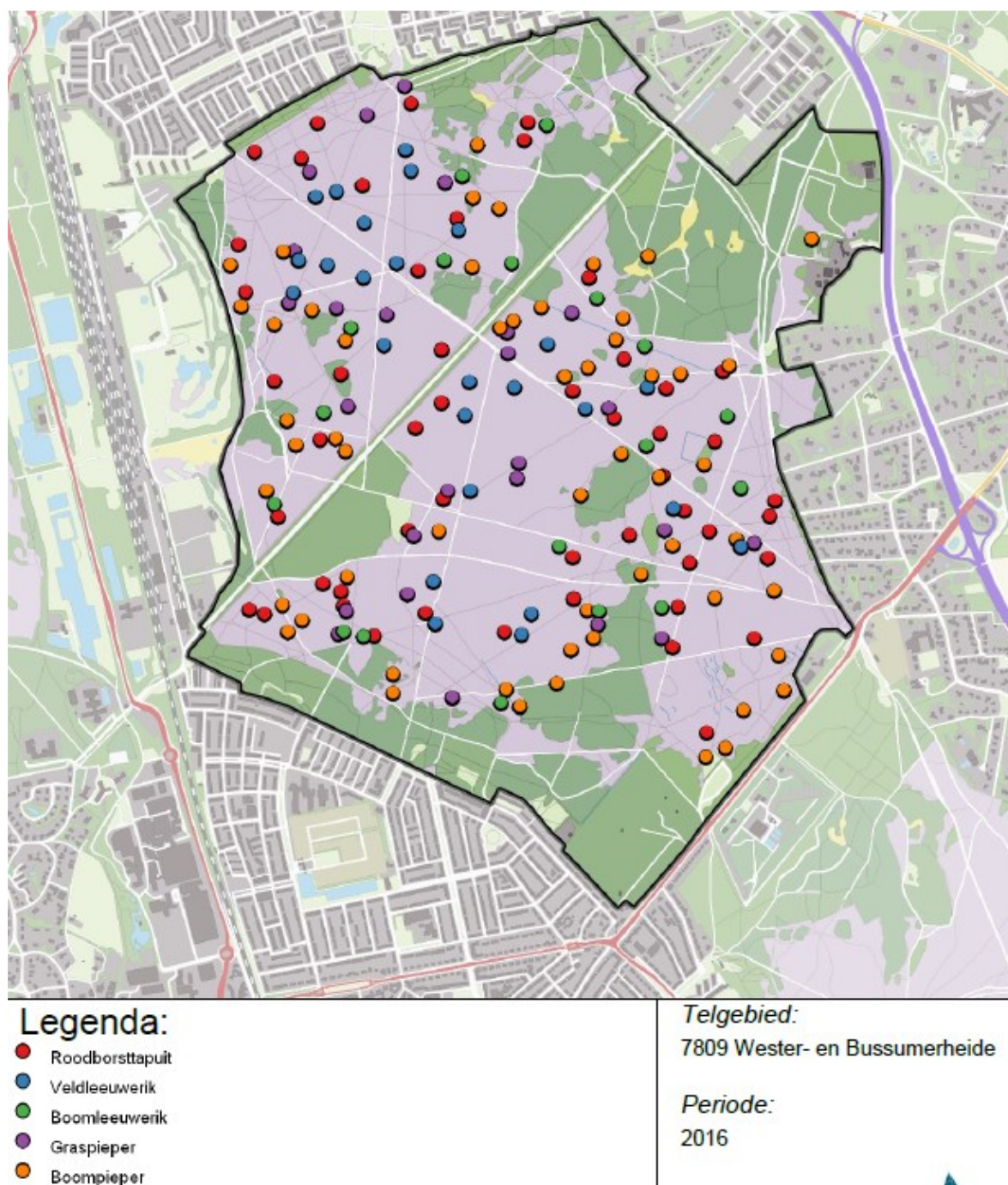
Tabel 2: Vergelijking met de resultaten van eerdere inventarisaties

4.3 De 'heidesoorten'

SOVON biedt de mogelijkheid om territoriakaarten voor ecologische soortgroepen te maken. Dat is gedaan voor vijf 'heidesoorten' : roodborsttapuit, veldleeuwerik, boomleeuwerik, graspieper en boompieper. Zie Figuur 9: De territoria voor vijf heidesoorten Figuur 9 . Wat opvalt is dat:

- Roodborsttapuit en boompieper verspreid over het gehele heidegebied voorkomen
- De verspreiding van veldleeuwerik, boomleeuwerik en graspieper is beperkt tot het omrasterde, rustige gebied.

Figuur 9: De territoria voor vijf heidesoorten

4.4 Overige waargenomen vogelsoorten

Bij het onderzoek zijn twaalf soorten wel waargenomen, maar voor deze soorten is geen territorium vastgesteld. Deze soorten staan in Tabel 3.

Niet-broedgevallen	Aantal waarnemingen		
	In gebied	Buiten gebied	Niet bruikbaar
Nijlgans	1		0
Torenavalk	7		1
Boomvalk	2		0
Slechtvalk	1		0
Kleine Plevier	1		0
Watersnip	1		1
Turkse Tortel		1	0
Bosuil		1	0
Tapuit	3		3
Kauw	2		2
Keep	2		1
Sijs	5		4

Tabel 3: Waargenomen vogelsoorten maar geen broedgeval

Bij de hierboven in de tabel opgenomen waarnemingen gaat het om de tijdens de bezoeken van de deelgebieden waargenomen overige vogelsoorten. Daarnaast zijn er uiteraard in de betreffende periode van maart tot juli ook andere waarnemingen buiten het kader van deze inventarisatie gedaan. Het gaat daarbij om de volgende soorten (zonder die al in de inventarisatie zijn genoemd): raaf, rietgors, matkop, beflijster, tapuit, wespendif, purperreiger, zwarte ooievaar, paap, nijlgans, grauwe vliegenvanger, grote gele kwikstaart, kleine barmsijs, sijs, keep, witgat, bokje, kleine plevier, regenwulp wespendif en boomvalk (Bron: Waarneming.nl). De lijst onderstreept maar weer eens de waarde van deze "groene long" in onze regio. In veel gevallen zal het om doortrekkers zijn gegaan maar bijv. ten aanzien van de grauwe vliegenvanger is natuurlijk niet uit te sluiten dat het om een broedgeval ging.

4.5 Overige fauna

Bij de inventarisatie zijn ook de waarnemingen van zoogdieren geregistreerd. Zie Tabel 4.

Zoogdieren	Aantal waarnemingen
Egel	1
Haas	14
Konijn	35
Eekhoorn	2
Vos	3
Ree	54

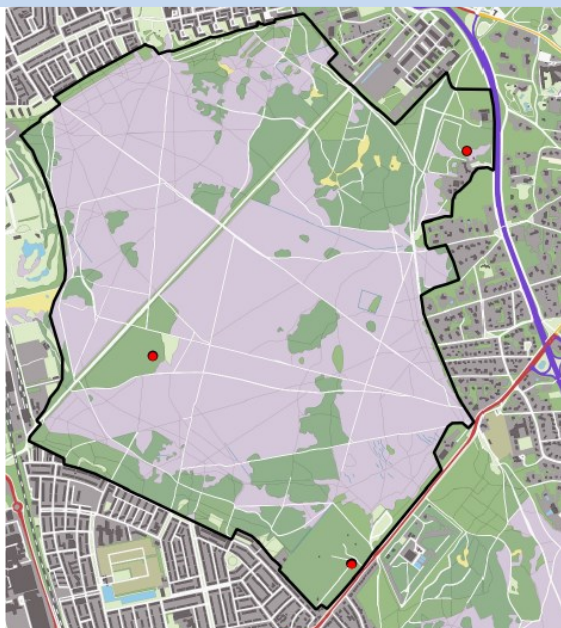
Tabel 4: Waarnemingen van zoogdieren

Deze waarnemingen zeggen uiteraard weinig over de populatieomvang van de genoemde soorten. Met name ook bij de reeën, die zich elke keer wel lieten zien, zal het in veel gevallen om dezelfde exemplaren zijn gegaan.

5. BESPREKING VAN DE RESULTATEN PER SOORT

In deze paragraaf zijn de waargenomen broedvogels per soort beschreven. Elke stip op de stippenkaartjes staat in het centrum van het territorium. De stippenkaarten zijn bepaald met de autoclustering van SOVON. Op de kaarten staan ook de waarnemingen per inventarisatieronde. Een voorbeeld van zo'n kaart staat in Bijlage 3. De kaarten zijn in verband met de overzichtelijkheid en de omvang van het rapport verkleind en de afzonderlijke waarnemingen zijn niet opgenomen.

Havik

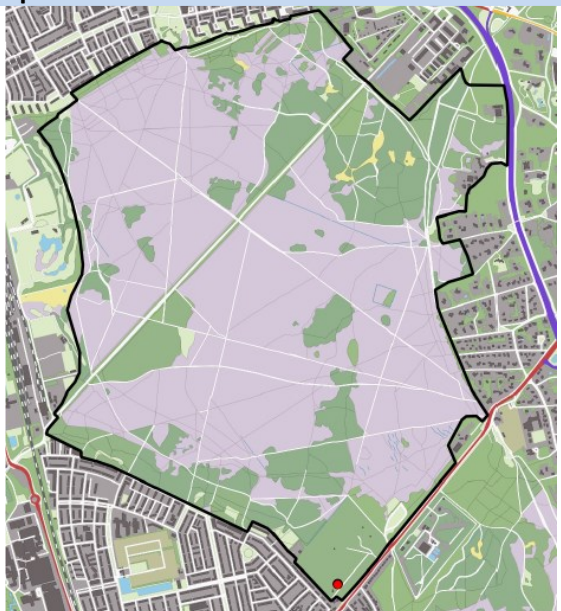
3 territoria

De soort werd 18 keer waargenomen op grond waarvan het SOVON-programma op 3 territoria komt. Uit aanvullende gegevens van de Roofvogelwerkgroep blijkt dat er in 2 van deze territoria –bij Crailo en op Westerveld– daadwerkelijk en met succes is gebroed.

In de inventarisatie van Westerveld in 1993 is ook sprake van een territorium in dit gebied.

De Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels uit 2010 maakte melding van een teruggang van de havik in de vorm van reductie van legselgrootte en broedsucces. Dat beeld kan voor Wester- en Bussummerheide niet bevestigd worden.

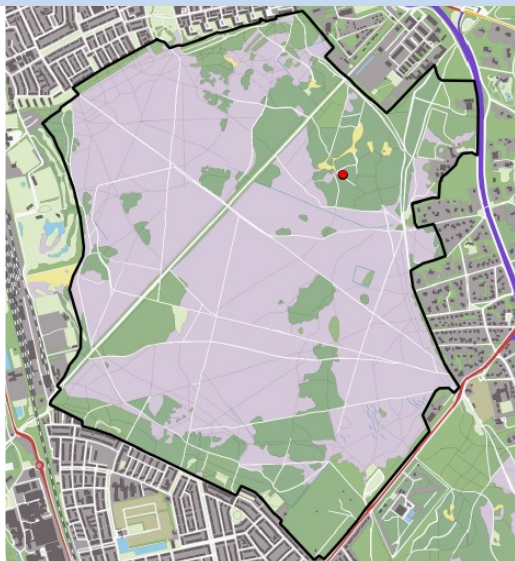
Sperwer

1 territorium

Op Westerveld, gekenmerkt door vrij dichte en gemengde bebossing, werd een territorium berekend. Op 6 juni zag Carel de Vink een sperwer zijn best doen om een buizerd uit zijn territorium te verjagen. Een nest is niet gevonden. Het verder ontbreken van waarnemingen van de sperwer kan te maken hebben met de aanwezigheid van havik verspreid over het geïnventariseerde gebied. De sperwer staat op de prooijst van de havik en lijkt in toenemende mate een zeer teruggetrokken bestaan te hebben rond de broedplaatsen. En heeft daarbij heeft een voorkeur voor dichtere moeilijk te betreden coniferen-, naald- en soms loofbosjes.

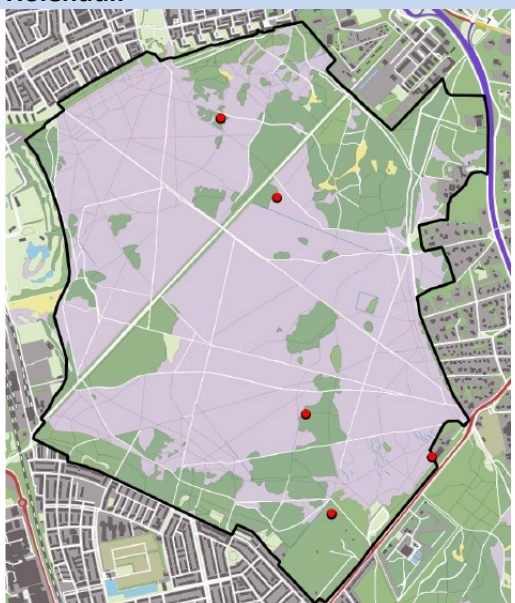
Buizerd

1 territorium

Ook hier alleen sprake van een op grond van het SOVON-programma berekend territorium. Het nest is niet gevonden. In het Gooi dateert het eerste broedgeval van de buizerd pas uit 1965, in de omgeving van Huizen. Begin jaren tachtig waren er in Gooi- en Vechtstreek 7-10 paren. Een aantal dat daarna snel opliep. Rond 2009 werd voor het Gooi het aantal op 90-120 paar geschat (Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels).

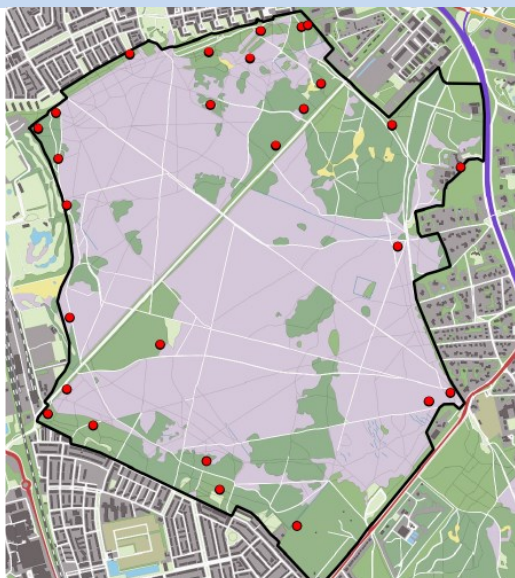
Holenduif

5 territoria

Stijgende lijn, komt in eerdere inventarisaties niet of maar in kleine hoeveelheden voor. Broedvogel van boomholten, oude kraaien-, eksternesten maar ook konijnenholen.

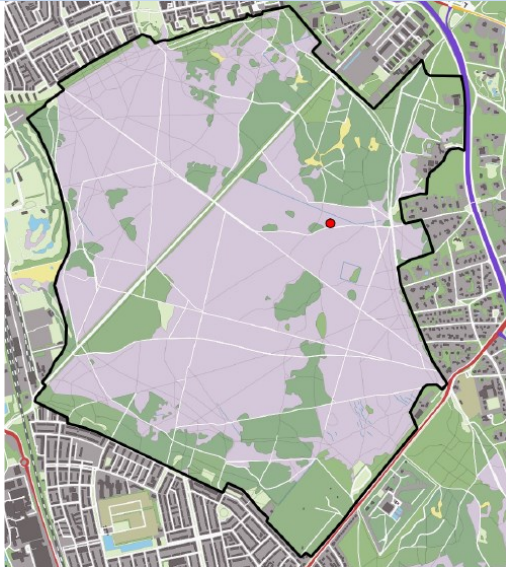
Houtduif

27 territoria

Geliefde prooi voor de havik maar handhaaft zich desondanks goed, met name in de periferie van het gebied. De afgelopen decennia laten een stabiele stand zien. Dat heeft alles te maken met het grote reproductievermogen van de soort, met soms wel vier legsels per jaar.

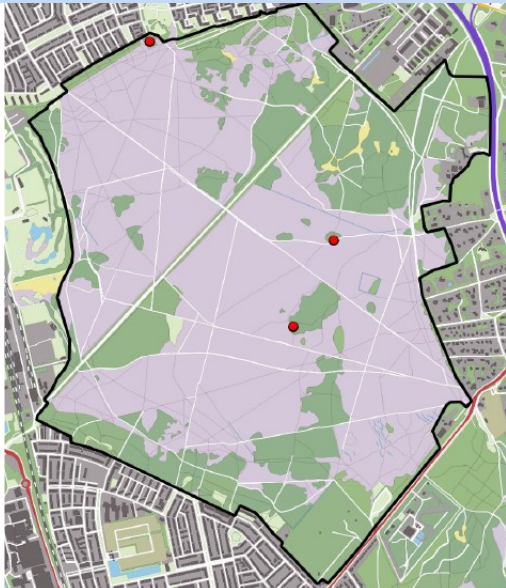
Koekoek

1 territorium

De koekoek is gehoord bij de bezoeken van eind april tot eind mei. Mogelijk is de graspieper de waardvogel. Bij het onderzoek in 1994 is de koekoek niet gevonden. In de Atlas van de Noord-Hollands broedvogels staat de koekoek in één kilometerhok in het onderzoekgebied.

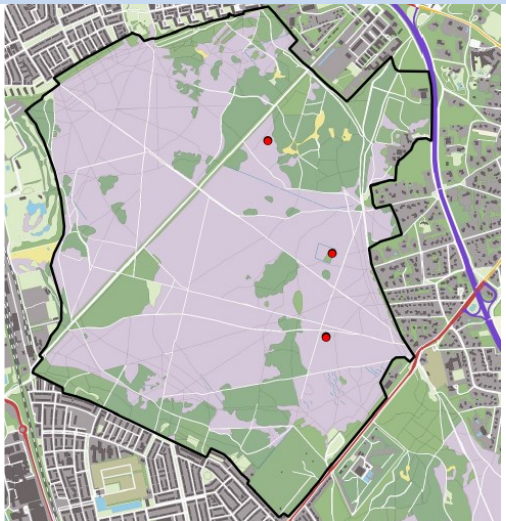
Ransuil

3 territoria

De ransuil is zoals ook uit de eerdere inventarisaties blijkt, een vaste bewoner van het open heidegebied. De soort is vooral aangewezen op muizen als hoofdprooi en die lijken voldoende voorhanden. De territoria zijn vaak moeilijk vast te stellen, maar gelukkig leverde de avond –en nachtexcursie op 17 juni voldoende waarnemingen van roepende ransuilen of jongen op.

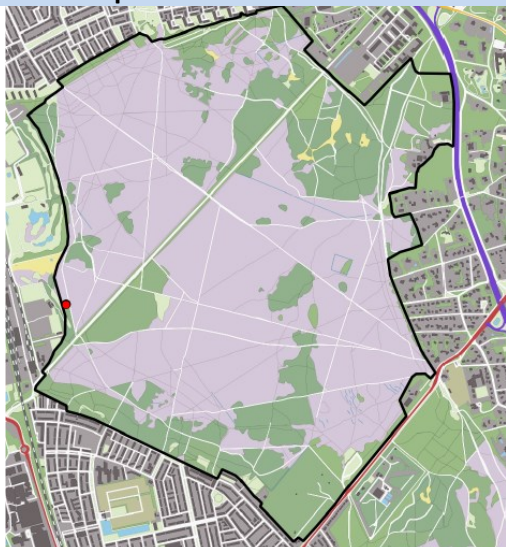
Nachtzwaluw

2 territoria

Een grote verrassing dat na jaren van afwezigheid tijdens een aantal avondbezoeken meerdere nachtzwaluwen werden gehoord en gezien. Op basis hiervan werden 3 territoria berekend. Aangezien niet uit te sluiten valt dat er sprake is van dubbeltellingen met name in het zuid/westelijk deelgebied, wordt voorzichtigheidshalve van 2 territoria uitgegaan. Carel de Vink nam op 23 juni in het noordelijk deel 2 exemplaren waar terwijl iets zuidelijk een snorrende nachtzwaluw te horen was. Op zich is het gebied ideaal leefgebied voor de nachtzwaluw. Als grondbroeder is deze Rode Lijstsoort echter zeer recreatiegevoelig. Voor WO II was het een niet-zeldzame broedvogel (Vogels tussen Vecht en Eem). Daarna is de soort uit dit deel van het Gooi verdwenen.

Groene specht

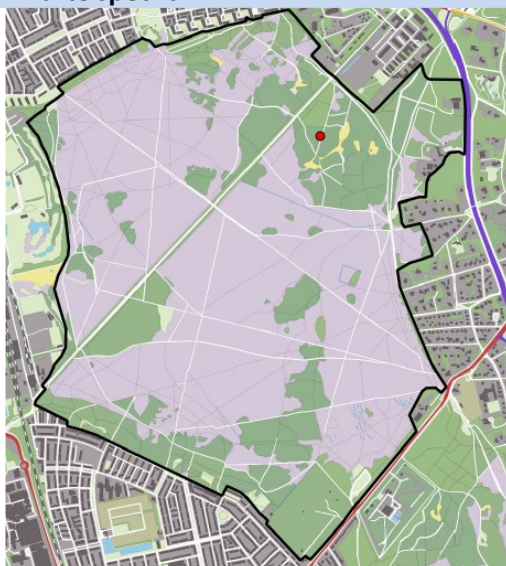

1 territorium

Rode lijstsoort. Sterk afhankelijk van op de grond levende mieren en andere ongewervelden en gevoelig voor strenge winters.

Bij eerdere inventarisaties waarin ook randzone 's werden meegenomen, was meestal sprake van 1 tot 3 territoria.

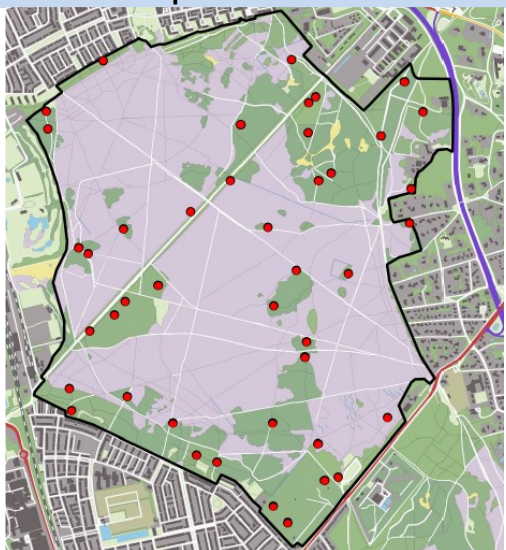
Zwarte specht

1 territorium

Zeker geen voor de hand liggende soort in het geïnventariseerde gebied. De aantallen voor het Gooi zijn redelijk stabiel. In 2011 toen het gehele werkgebied van de VWG is geïnventariseerd, werd op dezelfde plaats ook een territorium gelokaliseerd (Wim Wijsman in de Korhaan 2012 nummer 1). Oudere waarnemingen ontbreken. De aanwezigheid van een territorium in het bosgebied bij AZC Crailo duidt op de toename van wat ouder bos met veel dood hout, goed voor veel mieren en andere ongewervelden. Zwarte spechten hebben zeer grote territoria tot 400 hectare.

Grote bonte specht

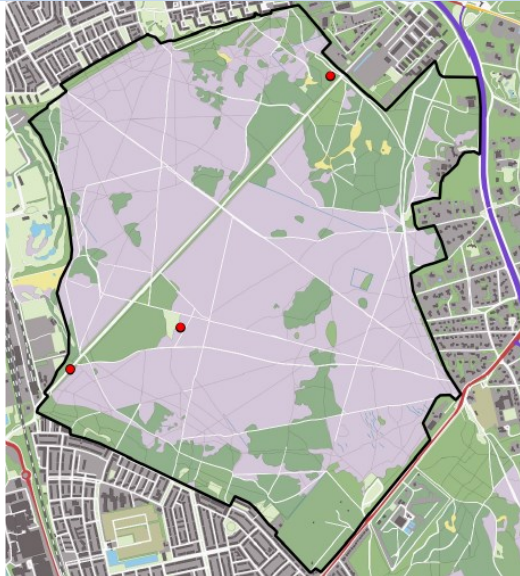

43 territoria

Net als elders in het Gooi is in het geïnventariseerde gebied sprake van een hoge dichtheid. Alle wat grotere bosjes laten wel één of meerdere territoria zien. Ten opzichte van de eerdere inventarisaties is sprake van een zeer sterke toename. Meestal werden daarbij maar één of enkele territoria gevonden. Dit beeld is geheel in overeenstemming met de landelijke trend met name dan voor wat betreft het ouder worden van het bos (Bron: SOVON).

Aan de randen profiteren deze spechten in wat strengere winterperiodes van het voer in aangrenzende tuinen.

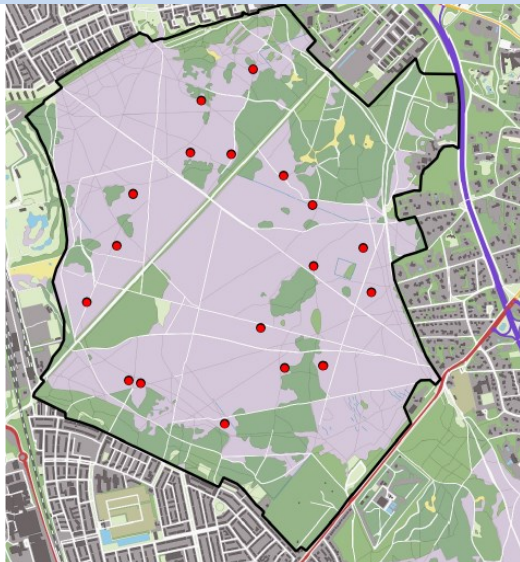
Kleine Bonte Specht

3 territoria

Voorkeur voor wat ouder loofbos met dood hout. En daarmee ook een indicator voor de mate van natuurlijkheid van het bos. De eerdere inventarisaties maken geen melding van deze soort op of rond deze hei. De soort wordt overigens makkelijk over het hoofd gezien bij inventarisaties. Een zekere ondertelling is dus mogelijk.

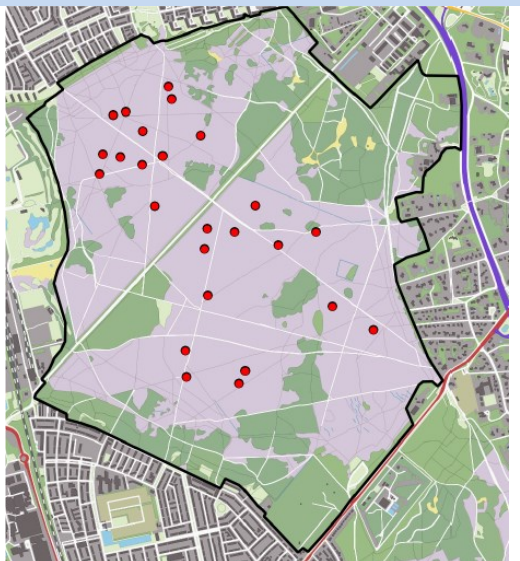
Boomleeuwerik

18 territoria

Met boompieper en roodborsttapuit één van de beter onderzochte soorten van de Gooische heide. De meest recente inventarisatie van deze soort (Prop, D., 2010) geeft voor Westerheide en Bussummerheide 7 resp. 4 zingende individuen dus territoria aan. Daaruit blijkt dat het met deze soort met 11 resp. 7 territoria in 2016 goed gaat. In de vroegere inventarisaties komt de soort pas in 1994 voor met 3 resp. 1 territorium.

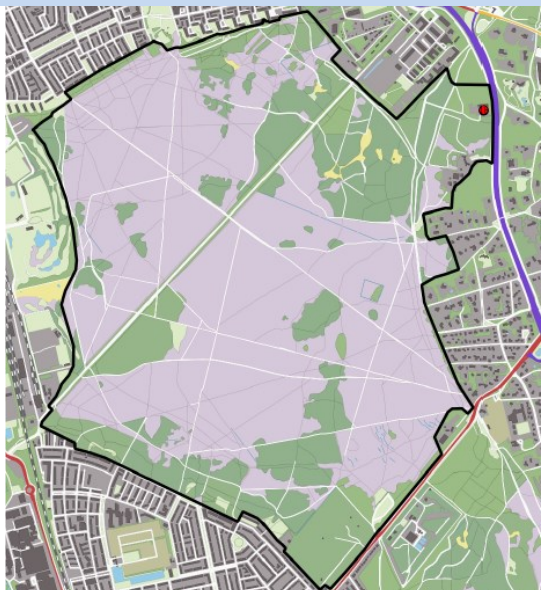
Veldleeuwerik

25 territoria

Tot 1975 was de veldleeuwerik één van de meest voorkomende broedvogels in Nederland. Sinds die tijd is het zeer snel bergafwaarts gegaan. Gesproken wordt van een vermindering met wel 95% procent met name op grasland (Bron: Vogelbescherming Nederland). Op de heidevelden waar deze soort al vanouds voorkomt is de achteruitgang minder snel gegaan. In het Gooi was er ondanks een flinke achteruitgang op de grotere heidevelden met de kernen Wester- en Bussummerheide rond 1987 nog sprake van ca. 40 broedparen (Vogels tussen Vecht en Eem, 1987). In 1980 worden voor het gebied 10-11 territoria aangegeven, in 1994 niet minder dan 121! De hei lijkt in dat jaar tot een refugium te zijn geworden voor de dramatische achteruitgang in het agrarisch gebied.

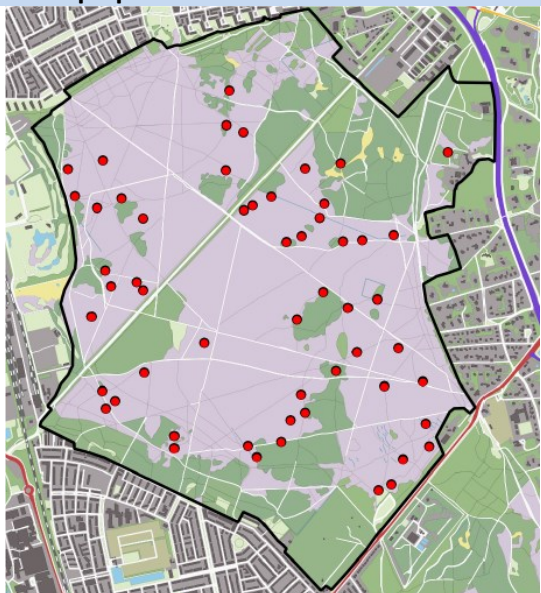
Boerenzwaluw

18 territoria

Dit betreft een kolonie bij de Larense Manege aan de oostkant van het gebied, waar de zwaluwen op de balken in de stallen broeden. Aantal nesten neemt de laatste jaren toe (mond. med. eigenaresse manege).

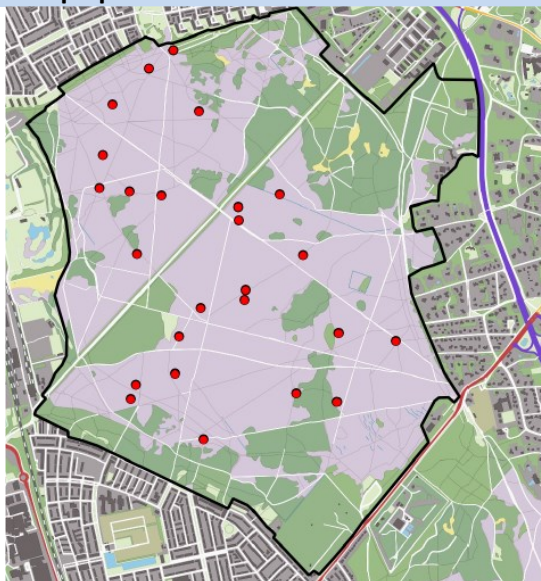
Boompieper

55 territoria

Een soort die het heel goed doet aan de randen van de heidevelden. En de laatste jaren blijkbaar steeds beter: in 2010 was sprake van 32 territoria (Prop, D., 2010). Daarmee was al een stijgende lijn ingezet ten opzichte van eerdere inventarisaties die uitkwamen op ruim 10 territoria. Gewezen wordt op de intensievere inventarisatiemethode als verklaring voor de sterke toename. Voor de verdere stijging de laatste jaren moeten andere oorzaken worden gezocht. SOVON meldt dat op de zandgronden in het oosten en zuiden ook sprake is van een positieve ontwikkeling.

Graspieper

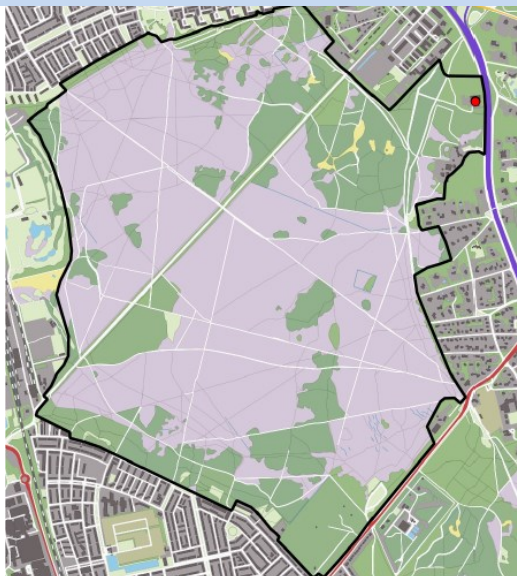

25 territoria

Moolenbeek c.s. maken in hun inventarisatierapport voor de jaren 1972 tot en met 1982 wel gewag van de graspieper maar onder de vermelding dat er regelmatig graspiepers op trek werden waargenomen en dat er nooit territoriumgedrag kon worden vastgesteld. Sinds de inventarisatie van 1994 (Jonkers, D.A.) was dat wel het geval: 13 territoria op de Westerheide, 20 op de Bussummerheide. De soort is gevoelig voor vergrassing (stikstofdepositie) en verbossing.

Witte kwikstaart

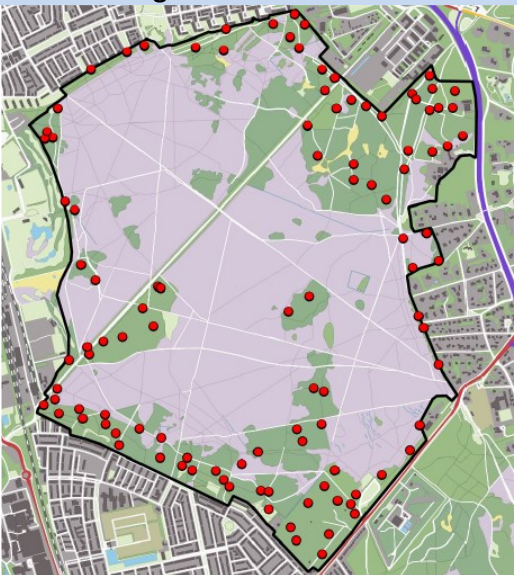

1 territorium

Er is maar twee keer een witte kwikstaart waargenomen, waarvan 1 keer met nestindicerend gedrag (broedcode 7: alarmeren) in de Lareense Manege. Dat is het territorium aan de rand van het inventarisatiegebied.

In de Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels staat de witte kwikstaart wel als broedvogel in bijna alle kilometerhokken in het inventarisatiegebied. Bij de inventarisatie in 1994 is de witte kwikstaart niet gevonden.

Winterkoning

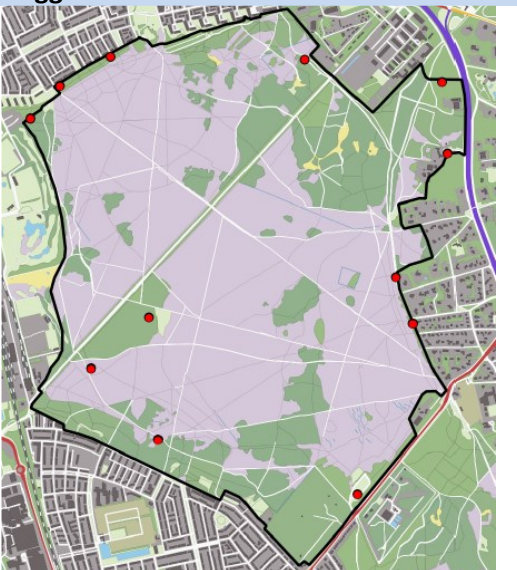

106 territoria

De winterkoning is één van de meest voorkomende soorten. Overal in de bossen langs de randen van het gebied was de winterkoning goed te horen. Het is opvallend dat de winterkoning ontbreekt in het bos in het noordelijk deel direct 'boven' het Gebed zonder end.

Bij de inventarisatie in 1994 is slechts 1 winterkoning op de Westerheide waargenomen (bij de Aardjesberg. In dat gebied zijn nu veel meer winterkoningen gevonden. Er is geen goede verklaring voor het grote verschil; mogelijk is er toen minder op de winterkoning gelet?

Heggenmus

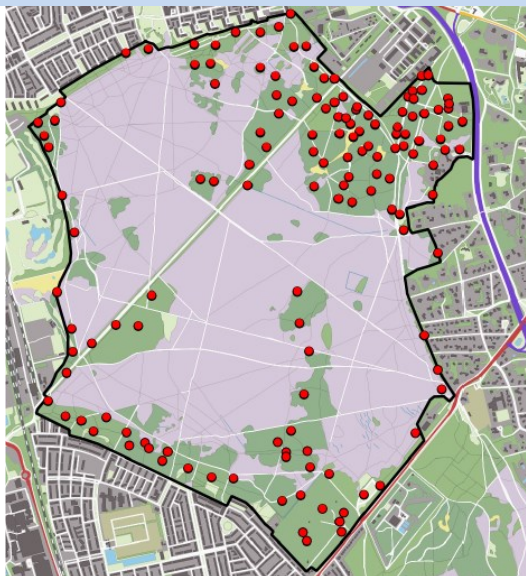

12 territoria

De heggenmus komt vooral voor aan de randen van het gebied, vaak dichtbij de bebouwing.

Bij het onderzoek in 1994 is de heggenmus niet waargenomen; de territoria bij de Aardjesberg vallen echter wel in het toenmalige onderzoeksgebied.

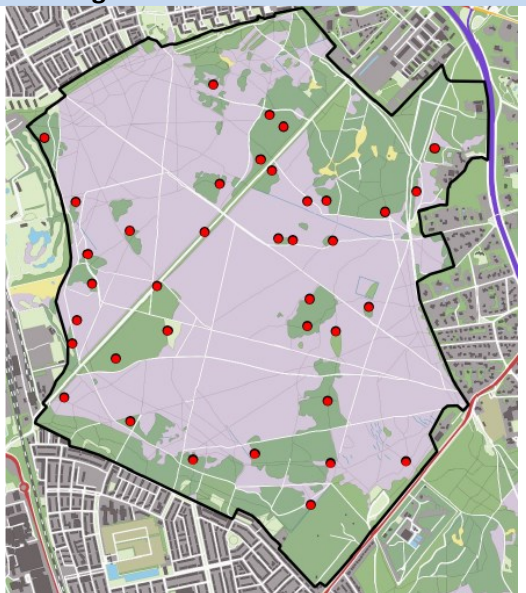
Roodborst

141 territoria

Met 141 territoria is de roodborst de meest voorkomende broedvogel. Overal waar bos is. Zijn ook roodborsten. In 1994 zijn 14 broedgevallen geteld op de Westerheide (5) en Bussummerheide (9). Dat lijken er nu meer te zijn, mogelijk door de verdere groei van de bebossing.

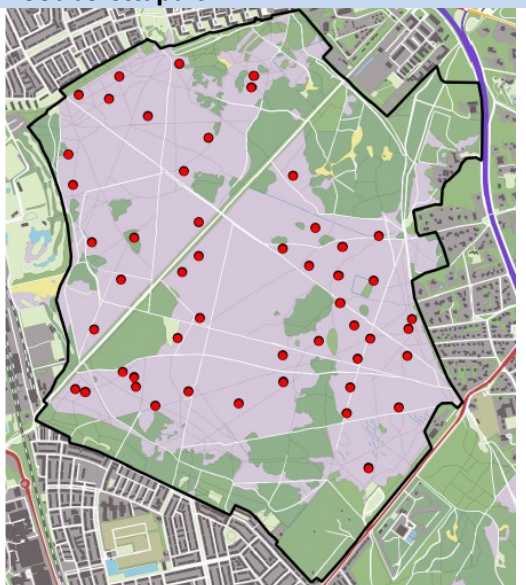
Gekraagde Roodstaart

37 territoria

De soort heeft een voorkeur voor bos met een hoog aandeel oude dennen waar goed nestholten in uit te hakken zijn. De huidige populatie in ons land is redelijk stabiel. Maar dat is wel anders geweest: In de jaren zeventig en tachtig liep het aantal schrikbarend terug. Dergelijke uitschieters blijken samen te vallen met uitzonderlijke natte of droge winters in de Sahel waar ze overwinteren (Bron: SOVON). Rond de Wester- en Bussummerheide is de soort altijd wel in een redelijke mate aanwezig geweest zeker met de toename en het ouder worden van het bosareaal. Met 37 territoria scoort de gekraagde roodstaart wel heel goed in 2016.

Roodborsttapuit

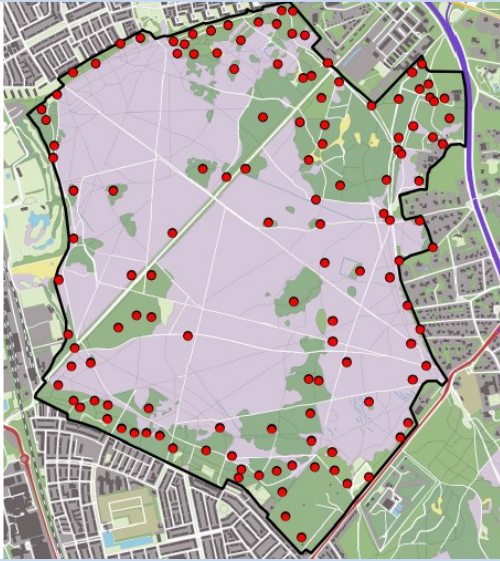

50 territoria

Met name de laatste jaren één van de kenmerkende heidesoorten in het Gooi. Voelt zich zeer thuis in onze heidegebieden met bremstruiken en hier en daar wat opslag bijv. in de vorm van vliegdennen. Is de laatste jaren overigens sterk toegenomen, een trend die niet alleen in het Gooi zichtbaar is. Na een sterke teruggang na 1975 is sinds ca. 1990 landelijk sprake van een krachtig herstel dat nog steeds aanhoudt (Bron: SOVON).

Het resultaat in 2016 is iets lager dan het resultaat van de inventarisatie in 2010 (Prop, D.) die op 37 resp. 25 territoria uitkwam voor Wester- resp. Bussummerheide. Desalniettemin blijft het gebied een bolwerk van de roodborsttapuit.

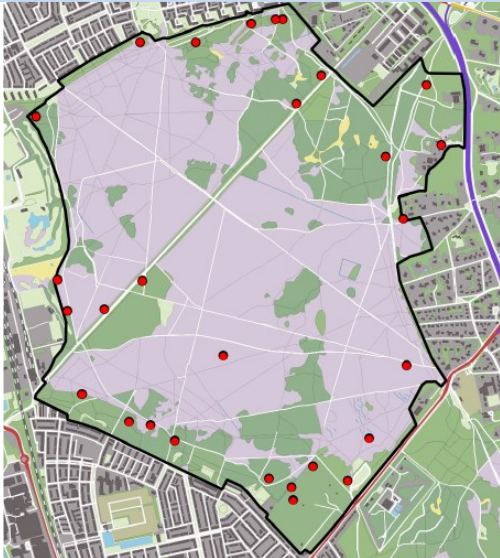
Merel

129 territoria

Na de roodborst is de merel de meest voorkomende soort. Waar bos is, zijn merels. In 1994 zijn 20 merels geteld: 6 op de Bussummerheide en 14 op de Westerheide. Als er rekening mee wordt gehouden dat verreweg de meeste broedgevallen aan de rand van het huidige inventarisatiegebied zijn, en dus niet in het toenmalige gebied, komt dat redelijk overeen

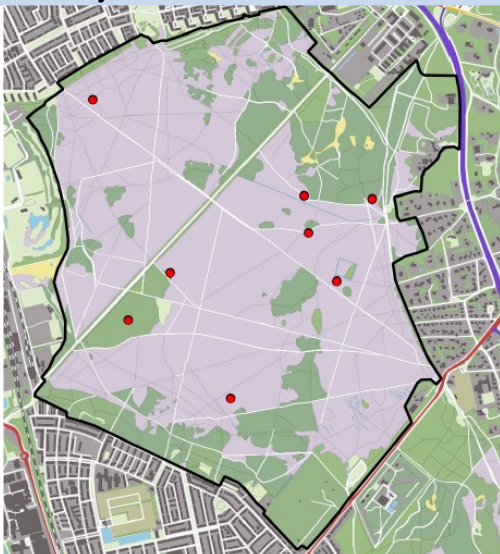
Zanglijster

28 territoria

De zanglijster is weliswaar veel minder talrijk dan de merel, maar ook over het gehele gebied verspreid aanwezig, en dan vooral bij de randen. Er zijn geen aantallen uit de eerdere inventarisaties.

Grote Lijster

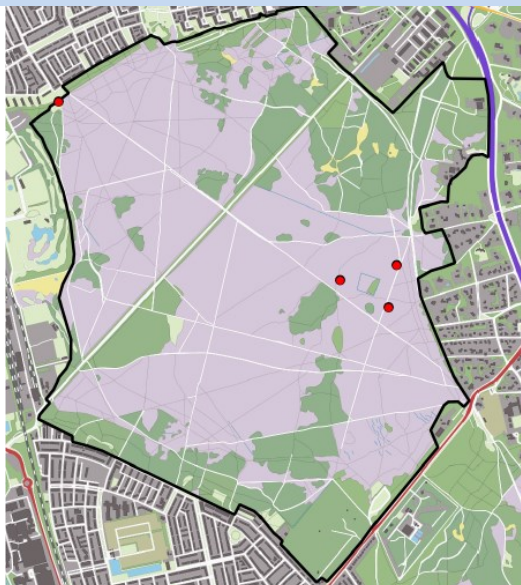
8 territoria

Terwijl de veel opener Bussummerheide slecht één territorium van de grote lijster oplevert, was er in de randzone's van de Westerheide sprake van niet minder dan zeven territoria.

De soort ontbrak in eerdere inventarisaties (die soms excl. de randzone's waren). Op zich is het biotoop geschikt voor de soort die voorkeur heeft voor bosranden.

Landelijk neemt de soort iets af maar vooral vanwege verdroging graslanden en uitbreiding maïsteelt wat hier geen rol speelt (Bron: SOVON).

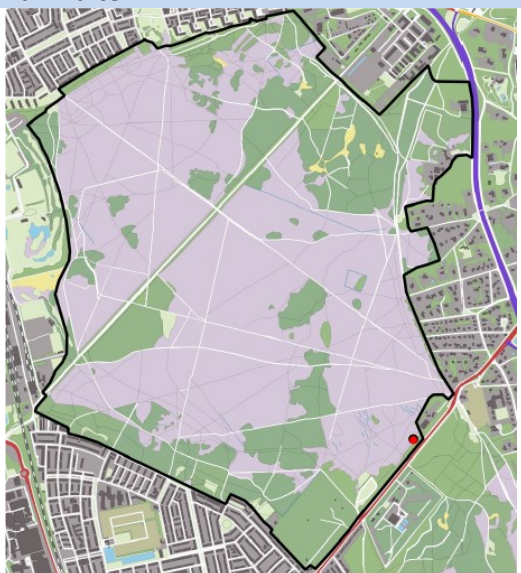
Grasmus

4 territoria

In de jaren zeventig van de vorige eeuw liep de grasmussen-populatie in ons land dramatisch terug. Dat had alles te maken met de droogte in de Sahel. Sindsdien is het weer bergopwaarts gegaan, waarbij de weersomstandigheden in West-Afrika erg bepalend blijven. Grasmussen broeden graag in doornachtige struiken, laag struweel, wat wordt bevestigd door de territoria die zijn aangetroffen. In eerdere VWG-inventarisaties komt de grasmus incidenteel voor met 1 á 2 broedparen op de Westerheide en Westerveld.

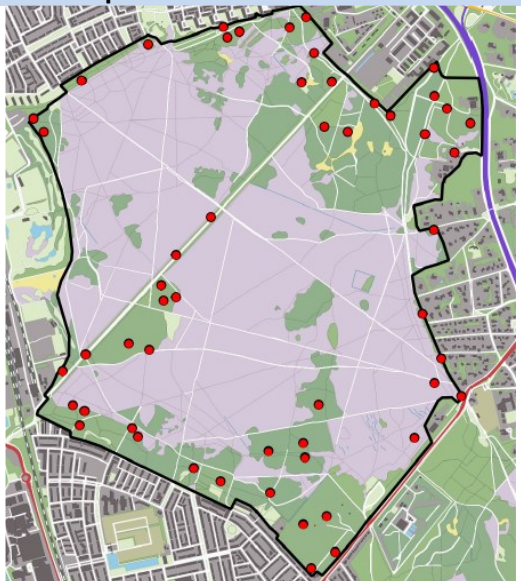
Tuinfluitier

1 territorium

In tegenstelling tot de zwartkop, die zich hoger in bomen en struiken laat zien, is de tuinfluitier meer afhankelijk van een goed ontwikkelde struiklaag. dicht struweel waar de soort voedsel zoekt en broedt. In voorgaande jaren steeds schaars aanwezig. Sinds de eeuwwisseling landelijk enige afname. Dat lijkt ook voor dit gebied te gelden waar het mogelijk ook met het ouder worden van het preferente habitat te maken heeft.

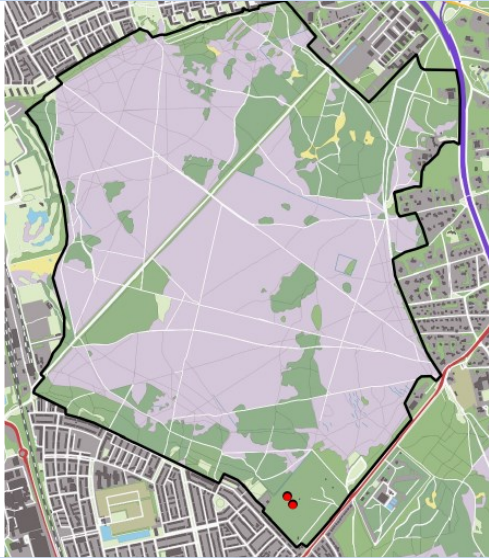
Zwartkop

53 territoria

Doet het ongekend goed rond het heidegebied. In tegenstelling tot de periode rond de zeventiger jaren nu een veel voorkomende, gewone soort voor het Gooi. Dat geldt ook voor de bosranden en bossen rond de Wester- en Bussummerheide.

Fluiter

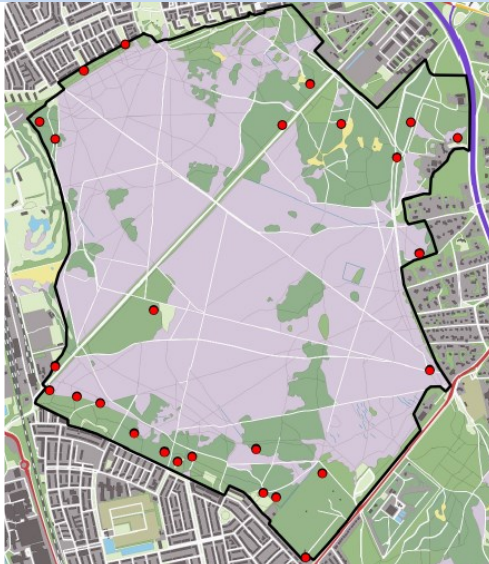

2 territoria

Op Westerveld vindt de fluiter zijn favoriete habitat: hoog opgaand gemengd bos met een ontwikkelde struiklaag. Ook de rust in dit gebied is van belang: het nest ligt in een holte op de bodem en is daarmee kwetsbaar. De soort kent sterke aantal-fluctuaties, maar lijkt landelijk wat achteruit te gaan. Ook voor de fluiter spelen de omstandigheden in het overwinteringsgebied een grote rol.

Met uitzondering van Westerveld komt de fluiter in eerdere inventarisaties niet voor in het gebied.

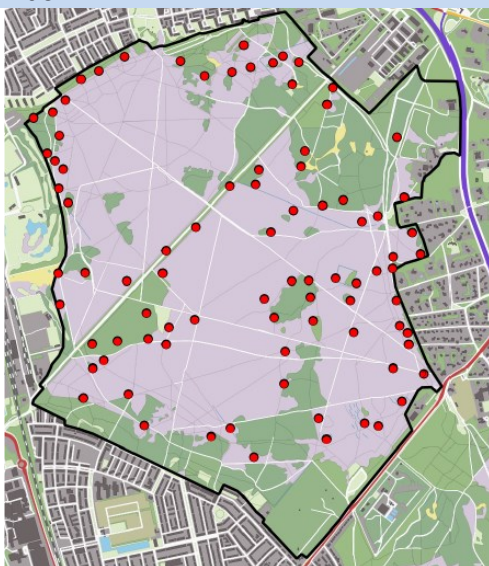
Tjiftjaf

26 territoria

Overwintert in de landen rond de Middellandse Zee en daarmee niet gevoelig voor de omstandigheden zuidelijker in Afrika. Kwam vanwege een uitgesprokener habitatvoorkeur rond de Wester- en Bussummerheide door de jaren heen in lagere aantallen voor dan de fitis. Voorkeur voor meer volgroeid bos wat zich mooi laat zien aan de bosjes langs de Erfgooierstraat waar de tjiftjaf, vergeleken met de fitis, dieper in het bos broedt.

Fitis

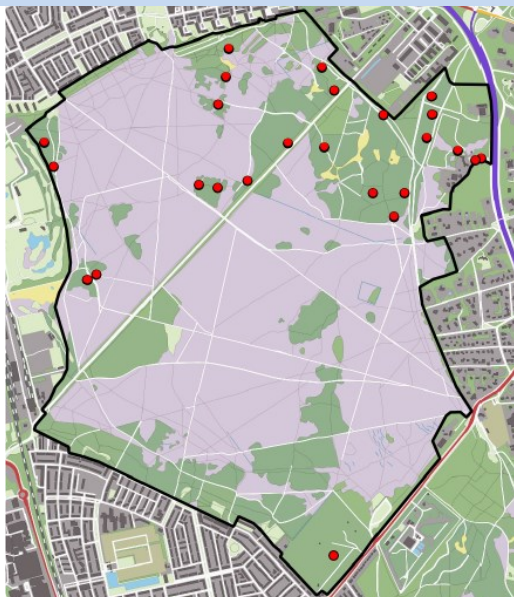

87 territoria

Door de jaren heen altijd een vaste broedvogel die zich zeer in het gebied, met name de randzones, lijkt thuis te voelen. Met 87 territoria wordt de hoogste score uit de vroegere inventarisaties – in 1981 ca. 70 broedparen- zelfs wat overschreden. Vooral in zich nog ontwikkelend bos met een goede struiklaag is de dichtheid van de fitis hoog.

Ook bij deze soort landelijk een verband met neerslagcijfers in de Sahel. Hoewel wijzigingen in het beheer, verwijderen opslag bijv., ook wel als één van de oorzaken worden genoemd indien sprake is van een afname (Bron: SOVON).

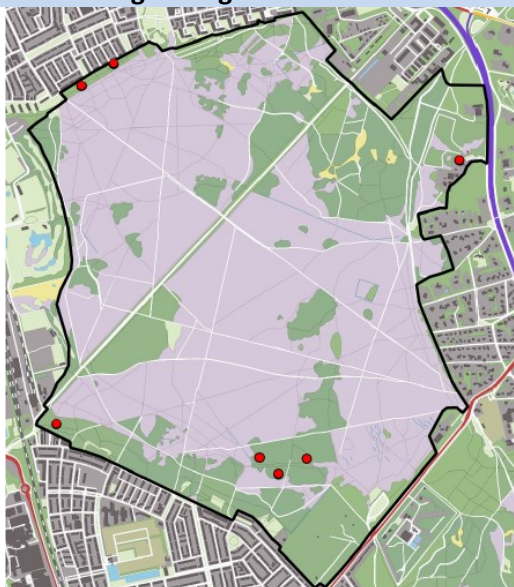
Goudhaan

25 territoria

Jonkers nam in 1993 8 territoria waar op Westerveld. In de rest van het inventarisatiegebied kwam de goudhaan slechts sporadisch, één á twee territoria, voor. In de laatste jaren, zo blijkt uit deze inventarisatie, heeft de goudhaan een enorme opmars gemaakt. Waarbij de nadruk op het noordelijk deel ligt waar veel naaldbos voorkomt. Het huidige hoge aantal territoria zal daarbij mede het gevolg zijn van de afgelopen (zeer) zachte winters.

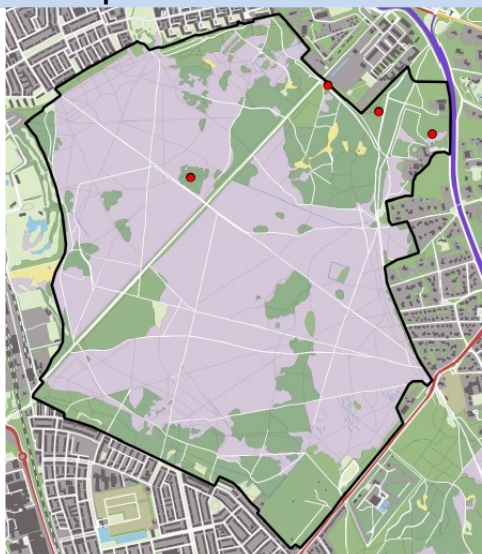
Bonte Vliegenvanger

7 territoria

Een opmerkelijk resultaat. In eerdere inventarisaties komt deze soort nog niet voor. Het biotoop is geschikt. Vanaf een zitpost aan de rand van de heide maken ze korte vluchten om insecten te vangen. De landelijke trend laat een voorzichtige stijging zien na een terugval in de jaren negentig van de vorige eeuw. Gesuggereerd wordt dat de soort zich beter aan de klimaatverandering weet aan te passen (Limosa 84, 2011)

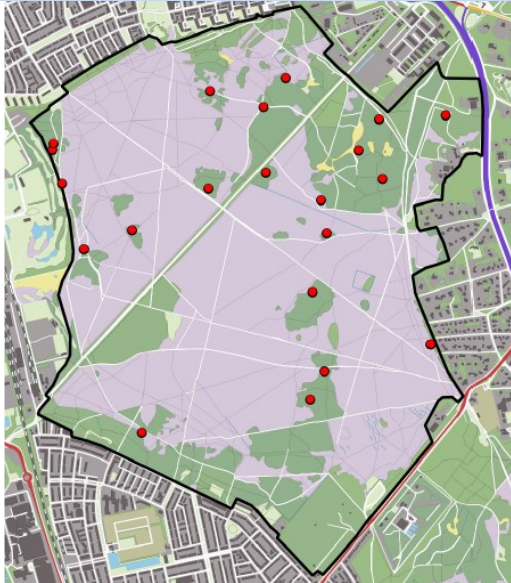
Glanskop

4 territoria

Uit de inventarisatie van Moolenbeek c.s. van 1980 en 1981 blijkt dat er toen sprake was van enige matkopterritoria op de Westerheide. De glanskop kwam alleen op de Bussummerheide voor met mogelijk 2 territoria in 1981. Sinds 1985 is de matkoppopulatie gehalveerd. Vermoedelijk vanwege verdroging. De glanskoppopulatie is de laatste jaren landelijk gezien stabiel met hier en daar een stijging. Aangezien de glanskop een voorkeur heeft voor wat oudere loofbossen(eik, beuk) met dood hout zou de populatie rond Wester- en Bussummerheide de komende jaren nog kunnen toenemen.

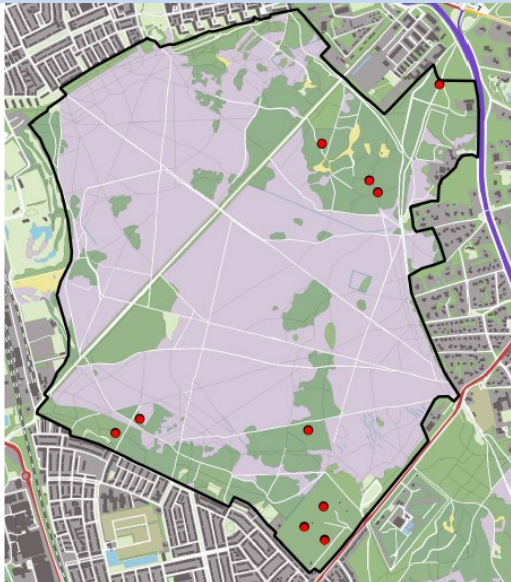
Kuifmees

21 territoria

Door de jaren heen is eigenlijk altijd sprake geweest van de nodige kuifmees-territoria. Met de aanwezigheid van een groter naaldhout-areaal namen de kansen voor de soort, zoals in het aantal territoria wordt weerspiegeld, toe.

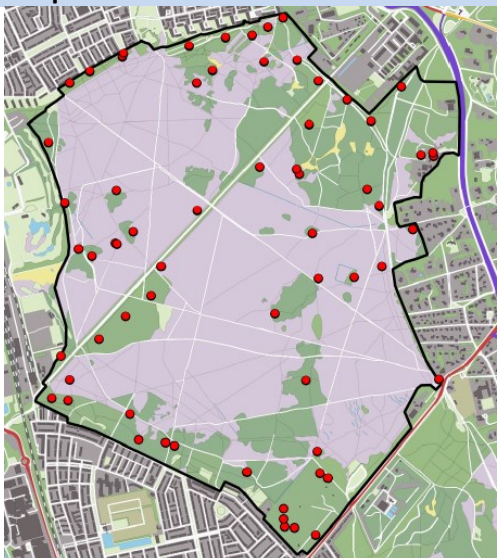
Zwarte Mees

10 territoria

In vergelijking met de kuifmees komt de zwarte mees veel spaarzamer voor in de naaldbossen. In het westelijk deel ontbreekt de soort zelfs volledig. De drie territoria op Westerveld laten zich vergelijken met de specifieke inventarisatie van dit gebied in 1993 toen er sprake was van niet minder dan 10 territoria. De oppervlakte naaldhout in dit deelgebied is beperkt maar de rust zal ongetwijfeld aan de dichtheid van het voorkomen ten goede komen.

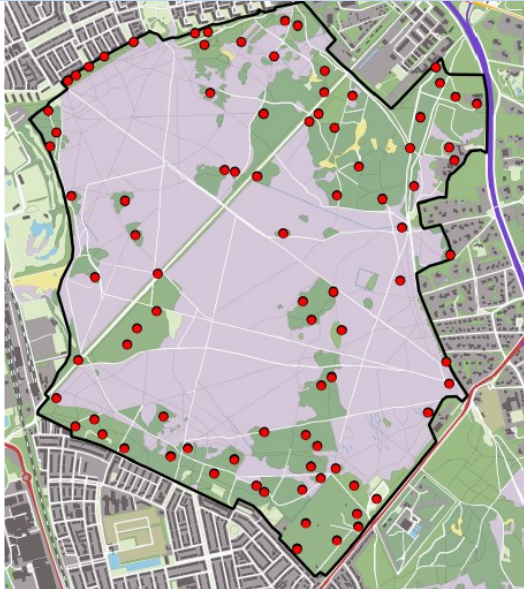
Pimpelmees

64 territoria

Typisch een vogel die zich overal in het gebied thuis voelt waar sprake is van wat oudere bossen en bosjes in een parkachtig landschap. Heeft het in de loop der jaren steeds goed gedaan rond de hei en duidelijk geprofiteerd van de bosuitbreiding en het ouder worden van het bos. En van de bijvoeding in het winterseizoen in de omliggende tuinen.

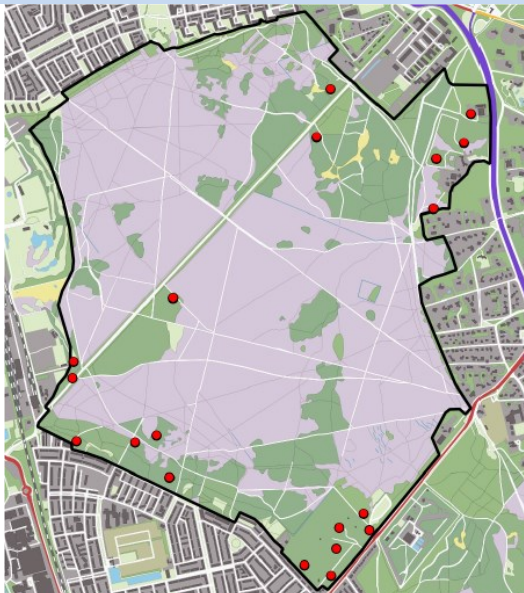
Koolmees

86 territoria

Hier geldt hetzelfde voor als bij de pimpelmees. Is iets minder kritisch dan deze soort ten aanzien van naaldbos.

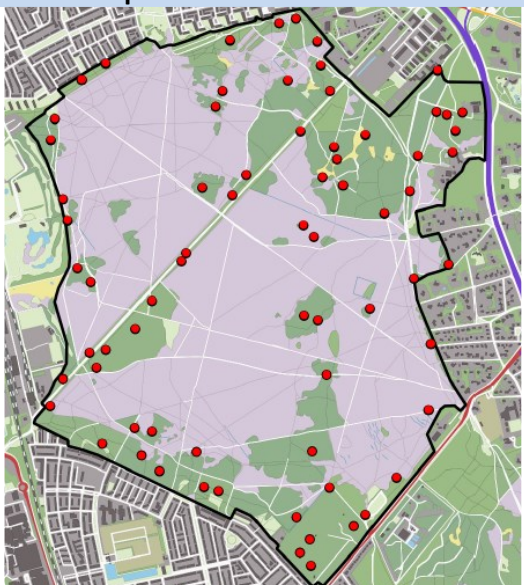
Boomklever

19 territoria

Boomklevers zijn gebonden aan oude loofbomen. Zij komen dan ook weinig voor in het noordwesten van het gebied, waar het bos vooral uit naaldbos bestaat en jonger loofbos. Er zijn geen eerdere gegevens.

Boomkruiper

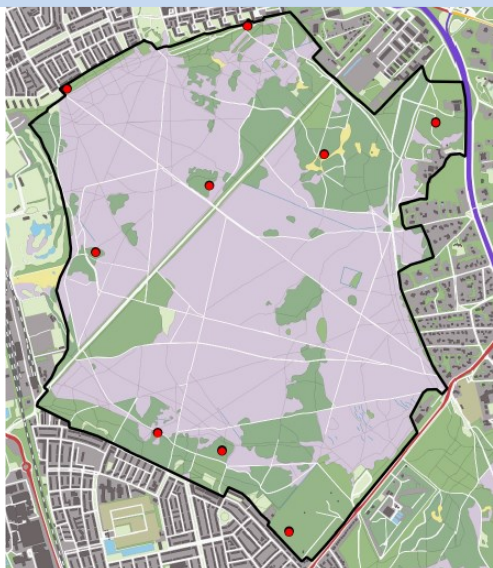

71 territoria

De boomkruiper komt overal voor waar bos is. De soort is heel algemeen. Er zijn merkwaardigerwijs geen eerdere gegevens, m.u.v. Westerveld waar in de jaren 1969, 1972 en 1993 sprake was van achtereenvolgens 1, 1 en 6 territoria. Volgens de Atlas Noord-Hollandse broedvogels (2010) kwam de soort hier als overal elders in het Gooi wel degelijk voor.

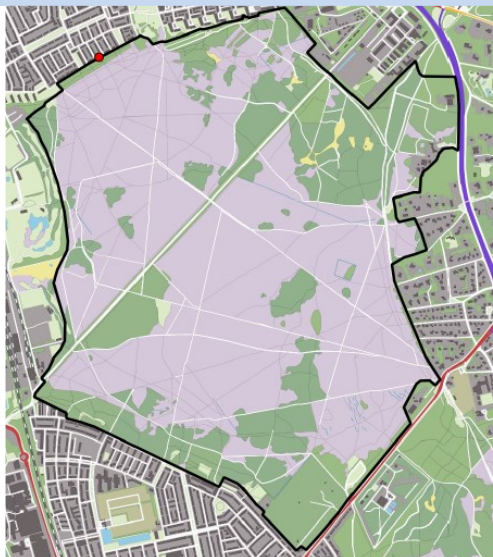
Gaai

9 territoria

Gaaien zijn verspreid over het hele gebied waargenomen. Het aantal territoria van 9 is meer dan bij het onderzoek in 1994. Toen was er 1 broedgeval op de Westerheide en 1 op de Bussummerheide.

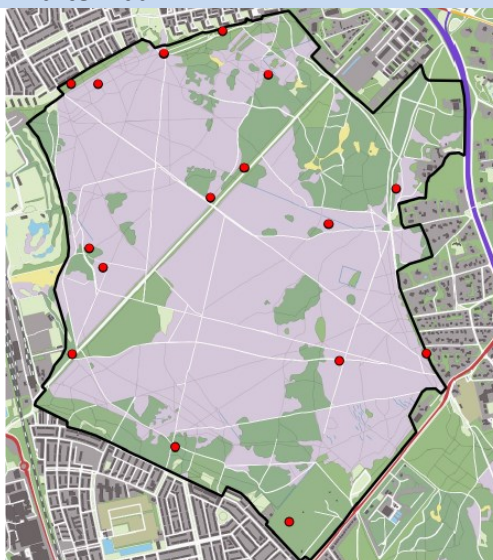
Ekster

1 territorium

Er is maar 1 territorium van een ekster gevonden. De soort waagt zich niet in het open gebied waar niet minder dan 3 havik-territoria zijn waargenomen.

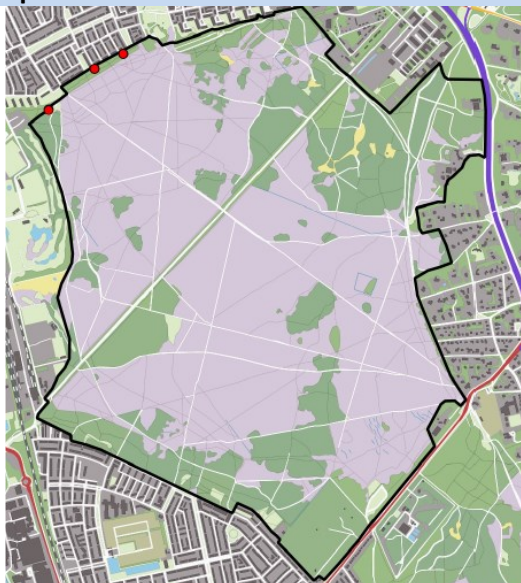
Zwarte Kraai

16 territoria

Er zwerven overal in het gebied wel zwarte kraaien rond in groepen van 10-tallen exemplaren. Er zijn geen nesten gevonden, maar wel kraaien gezien met nestmateriaal. Het aantal territoria is door de rondzwervende kraaien lastig te bepalen. In 1994 was er een broedgeval op de Westerheide en 3 op de Bussummerheide.

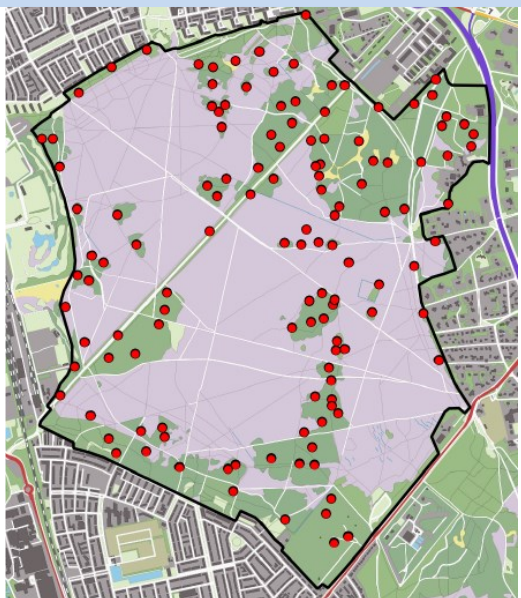
Spreeuw

3 territoria

Aan de rand van het gebied bij de bebouwing in Bussum zijn drie broedgevallen van de spreeuw gevonden. De soort komt verder niet voor als broedvogel.

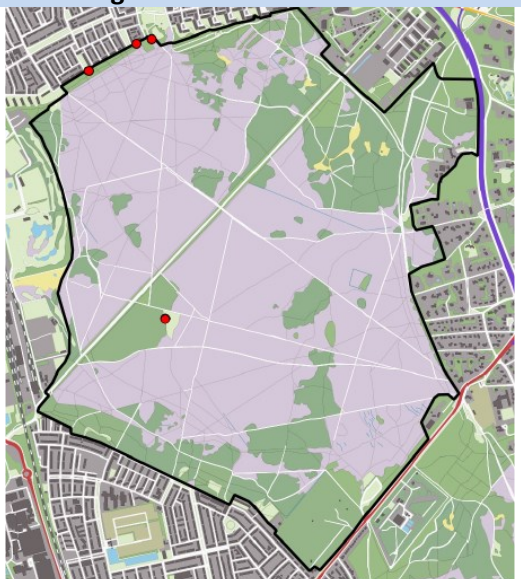
Vink

127 territoria

Na de roodborst en de merel is de vink de meest voorkomende soort. Overal waar bos is, zijn ook vinken. Ten opzichte van de inventarisatie in 1994 is er ook een toename in het heidegebied. Toen waren er 4 broedgevallen op de Bussummerheide en 1 op de Westerheide. Dat zijn er nu beduidend meer. Mogelijk hangt dit samen met het ouder worden van het bos.

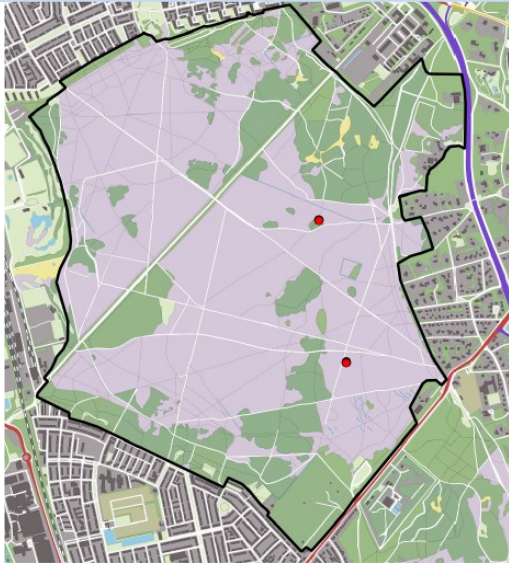
Groenling

4 territoria

Een vogel van parkachtige landschappen met een gevarieerde structuur en het liefst wat dichtere coniferen om in te broeden. In grote open gebieden worden ze niet aangetroffen. Hoewel ook in eerdere inventarisaties altijd wel sprake was van een aantal territoria is het duidelijk geen soort die voorkeur heeft voor de randzone 's rond de hei.

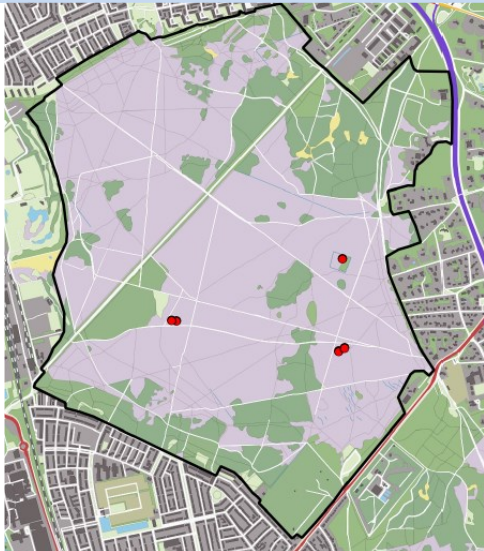
Putter

2 territoria

Hebben sterke voorkeur, zoals blijkt uit de twee territoria, voor wat jongere, hoog opgaande loofbomen, bijv. berk, om in te broeden. In eerdere inventarisaties wordt de putter niet genoemd. Landelijk is de soort de laatste jaren toegenomen.

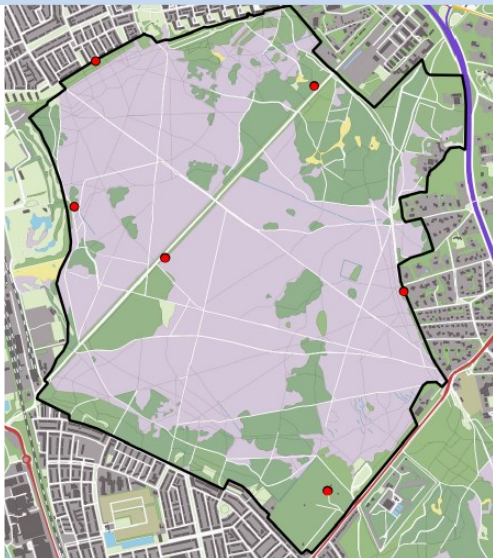
Kneu

5 territoria

De aantallen kneuen in bos, heide en duin zijn sinds midden jaren zeventig met min. 35-50% teruggelopen (Bron: Vogelbescherming Nederland). De laatste tien jaar lijkt de soort zich wat te stabiliseren. Ze zoeken hun voedsel graag op de grond op zanderige plekken. Begrazing lijkt een beheermaatregel die daar toe bijdraagt. En dus wellicht de oorzaak dat de soort, in tegenstelling tot eerdere inventarisaties, nu wel is waargenomen.

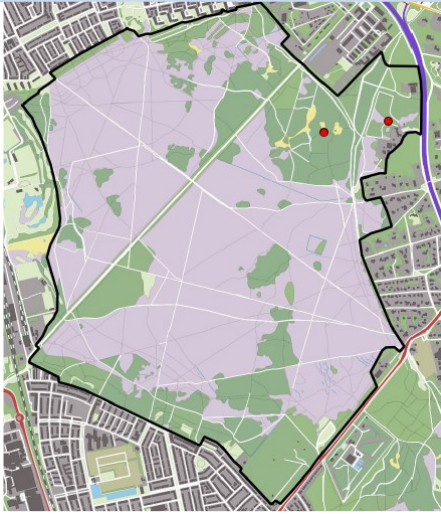
Goudvink

6 territoria

Altijd wel, zij het sporadisch, aanwezig geweest in het Gooi. Lijkt de laatste jaren wat toe te nemen, mogelijk ook ten gevolge van een toename van een gevarieerde ondergroei in de bossen, waar de goudvink een grote voorkeur voor heeft. In heidegebieden kan het daarbij ook gaan om lage naaldbomenopslag. Met zes territoria blijkt de soort het momenteel erg goed te doen in het geïnventariseerde gebied.

Appelvink

2 territoria

Broedvogel van hogere bomen met struiklaag. Rond eind jaren tachtig werd de soort voornamelijk op de landgoederen aan getroffen. Uitbreiding van het areaal wordt wel toegeschreven aan grote invasies van noordelijke vogels die hier vervolgens gaan broeden. Zoals in 1986 waarna de populatie in het Gooi is toegenomen. Of en in hoeverre dat ook voor de Wester- en Bussummerheide geldt is ons niet bekend.

Figuur 10: Het roodborstje is de meest voorkomende soort

6. CONCLUSIES

Sinds de oprichting van het GNR zijn in de loop van de jaren diverse beheermaatregelen ingezet om vergrassing en verbossing van de heide tegen te gaan. Periodiek afbranden van de vergraste hei, begrazing, aanvankelijk alleen met schapen, plaggen, maaien en frezen, verwijderen van de opslag. Omdat al deze maatregelen onvoldoende bleken, zeker in relatie tot de toename van de stikstofdepositie werd besloten tot het binnen een raster inzetten van grote grazers (schotse hooglanders) over te gaan. E.e.a. in combinatie met plaggen en maaien mede ter bestrijding van het heidehaantje. Neveneffect van de begrazing met deze runderen is ook het openhouden en ontstaan van stuifkuilen, gradiënten in het gebied. En daar waar sprake is van mest waarschijnlijk ook toename van insecten.

Vóór het starten van de begrazing in 1994 is door de VWG nog een inventarisatie uitgevoerd van broedvogels binnen het raster, het overgrote deel van het open heidegebied (Jonkers D.A. 1995). Hoewel beperkter van opzet als de onderhavige inventarisatie geeft dit de mogelijkheid, in combinatie met het beeld dat uit de daarvóór verrichte inventarisaties naar boven komt, een beeld te geven van de ontwikkelingen in de broedvogelpopulatie sindsdien.

Het resultaat mag er zijn. In landschappelijk opzicht beschikken we dankzij het gevoerde beheer nog steeds over een open, uitgestrekt heidegebied hier in Het Gooi, met uitgestrekte vergezichten, met slechts hier en daar een bosje of solitaire boom.

De keerzijde: de recreatiedruk lijkt de laatste jaren alleen maar groter te zijn geworden. Net als bij de inventarisatie uit 1994 is er nog steeds sprake van een groot netwerk van paden en paadjes en zijn er van zonsop- tot zonsondergang mensen in het gebied, al dan niet vergezeld door een hond. Aan de aanlijnplicht wordt niet altijd de hand gehouden, konden wij tijdens onze rondes ervaren.

Kijkend naar de avifauna: het gevoerde beleid en beheer blijkt tot een aantal zeer positieve effecten te hebben geleid. Met uitzondering van de grotere bodembroeders –waarvan nu ook de fazant blijkt te zijn verdwenen- zijn de meeste kenmerkende heidevogels er, soms aanzienlijk, op vooruit gegaan. Dat geldt zowel voor de Wester- als de Bussummerheide. Het verschijnen van de nachtzwaluw was onverwacht en hoopgevend.

Ook de meer karakteristieke vogels van het bos, de bosranden, doen het goed, waarschijnlijk een gevolg van het ouder worden van het bos, de aanwezigheid van dood hout én het op meerdere plaatsen toenemen van de onderbegroeiing.

Een soort die het minder goed doet: de veldleeuwerik, voor wie de heide tegenwoordig een refugium is nu de stand in het agrarisch gebied dramatisch is ingestort, doet het wat minder dan gehoopt.

Kijkend naar de soortkaartjes valt voor het heidegebied op dat daar waar er ook nog buiten het raster sprake is van heide, al dan niet met brem, de boom- en veldleeuwerik en de boompieper ontbreken. Dit lijkt de veronderstelling te bevestigen dat een aanlijnplicht van belang is voor het broedsucces van deze soorten.

Tenslotte: vanuit de avifauna bezien gaat het goed op de Wester- en Bussummerheide. Raster, begrazing en aanvullend beheer hebben positief gewerkt sinds 1994. Gewenste verbeterpunten: striktere handhaving van de aanlijnplicht, ontsnippering daar waar sprake is van nog wat grotere aaneengesloten oppervlaktes hei, minimaal voorkomen dat er nog meer versnippering ontstaat. En bij het verwijderen van opslag selectief soms een boompje laten staan met het oog op roodborsttapuit, boompieper- en leeuwerik. De aanwezigheid van enkele solitaire berken en van brem lijkt eveneens een positief effect te hebben voor kleinere soorten als putter en kneu.

Gezien de algemene trends ten aanzien van broedvogels in ons land, zoals die uit de gegevens van SOVON blijken, bestaat er weinig kans dat soorten als wulp, patrijs e.d. op (korte) termijn weer onderdeel gaan uit maken van de broedvogelpopulatie in Het Gooi. Toch bewijst de komst van de nachtzwaluw in 2016 dat de terugkomst of uitbreiding van een soort zeker niet uitgesloten is!

7. GERAADPLEEGDE BRONNEN

Alleyn, W.F. e.a. Avifauna van Midden-Nederland. Publicatie van de Stichting Vogelstudie en bescherming Utrecht. Assen 1971

De Vrankrijker, Dr. A.C.J. Nieuwste geschiedenis van Gooiland 1925-1975 deel IV. Gooise boekverkoopers 1976

Dijk, A.J. & A. Boele. 2011 Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen, 56 pag.

Dijk, A.J. e.a. 2012 Handleiding Autoclustering in BMP. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen, 23 pag.

Goois Natuurreservaat, Beheervisie en Beheerplan 2010-2019

Hofmeester, R. Voorkomen en verspreiding van Roodborsttapuit, boomleeuwerik en boompieper in het Gooise heidegebied voorjaar 2009. Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. 2010, 184.

Jonkers, D.A., Klein J. Avifaunistische gegevens van enkele Gooise heidevelden 1973. Vogelwerkgroep Het Gooi e.o., 1973, 019

Jonkers, D.A., Heidevogels in 1994 op de Wester- en Bussummerheide. Vogelwerkgroep Het Gooi e.o., 1995, 093.

Jonkers, D.A., Broedvogelinventarisatie Westerveld 1993. Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. 1994, 088

Kos, A. Historische atlas van Hilversum, Van esdorp tot mediastad. SUN 2013

Moolenbeek, R., Harder, J., Vermeule, A., Broedvogels van de Gooise heidevelden 1969-1982. Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. 1985, 050.

Prop, D. Roodborsttapuit, boomleeuwerik en boompieper in Gooi- en Vechtstreek 2010. Vogelwerkgroep Het Gooi e.o. 2010, 192.

Scharringa, C.J.G., Ruitenbeek, W, Zomerdijk, P.J. 2010. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland, Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009.

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000.

Van Turnhout C., Ballering L., Both Chr.. Populatietrends en broedsucces van de bonte vliegenvanger in Nederland: een update. Limosa 84 (2011).

Vogelwerkgroep het Gooi e.o. Red. D.A. Jonkers et al. Vogels tussen Vecht en Eem, 1987.

BIJLAGEN**Bijlage 1: Overzicht van de waarnemingen van de broedgevallen**

Soort	Territoria	Aantal waarnemingen		
		In het gebied	Buiten het gebied	Niet bruikbaar
Havik	3	18		0
Sperwer	1	5		2
Buizerd	1	16	1	2
Holenduif	5	6	1	0
Houtduif	27	102	3	9
Koekoek	1	7		2
Ransuil	3	5		0
Nachtzwaluw	3	5		0
Groene Specht	1	1	1	0
Zwarte Specht	1	6		2
Grote Bonte Specht	43	186		0
Kleine Bonte Specht	3	3		0
Boomleeuwerik	18	82	2	10
Veldleeuwerik	25	114		1
Boerenzwaluw	18	19		0
Boompieper	55	125		3
Graspieper	25	107		11
Witte Kwikstaart	1	2		1
Winterkoning	106	379	12	0
Heggenmus	12	19	3	1
Roodborst	141	652	14	40
Gekraagde Roodstaart	37	96	2	1
Roodborsttapuit	50	108		0
Merel	129	463	11	0
Zanglijster	28	122	5	10
Grote Lijster	8	16	1	1
Grasmus	4	6		0
Tuinfluiter	1	1		0
Zwartkop	53	96	3	0
Fluiter	2	3		1
Tjiftjaf	26	71	5	9
Fitis	87	165		13
Goudhaan	25	66	1	22
Bonte Vliegenvanger	7	10	3	1
Glanskop	4	7		0
Kuifmees	21	43		1
Zwarte Mees	10	20		5
Pimpelmees	64	212	5	4
Koolmees	86	317	7	3
Boomklever	19	47	1	2
Boomkruiper	71	198	3	0
Gaai	9	54		16
Ekster	1	8	2	3
Zwarte Kraai	16	72	1	6
Spreeuw	3	6		0
Vink	127	573	4	31
Groenling	4	9		3
Putter	2	9		6
Kneu	5	8		0
Goudvink	6	10		2
Appelvink	2	3		0

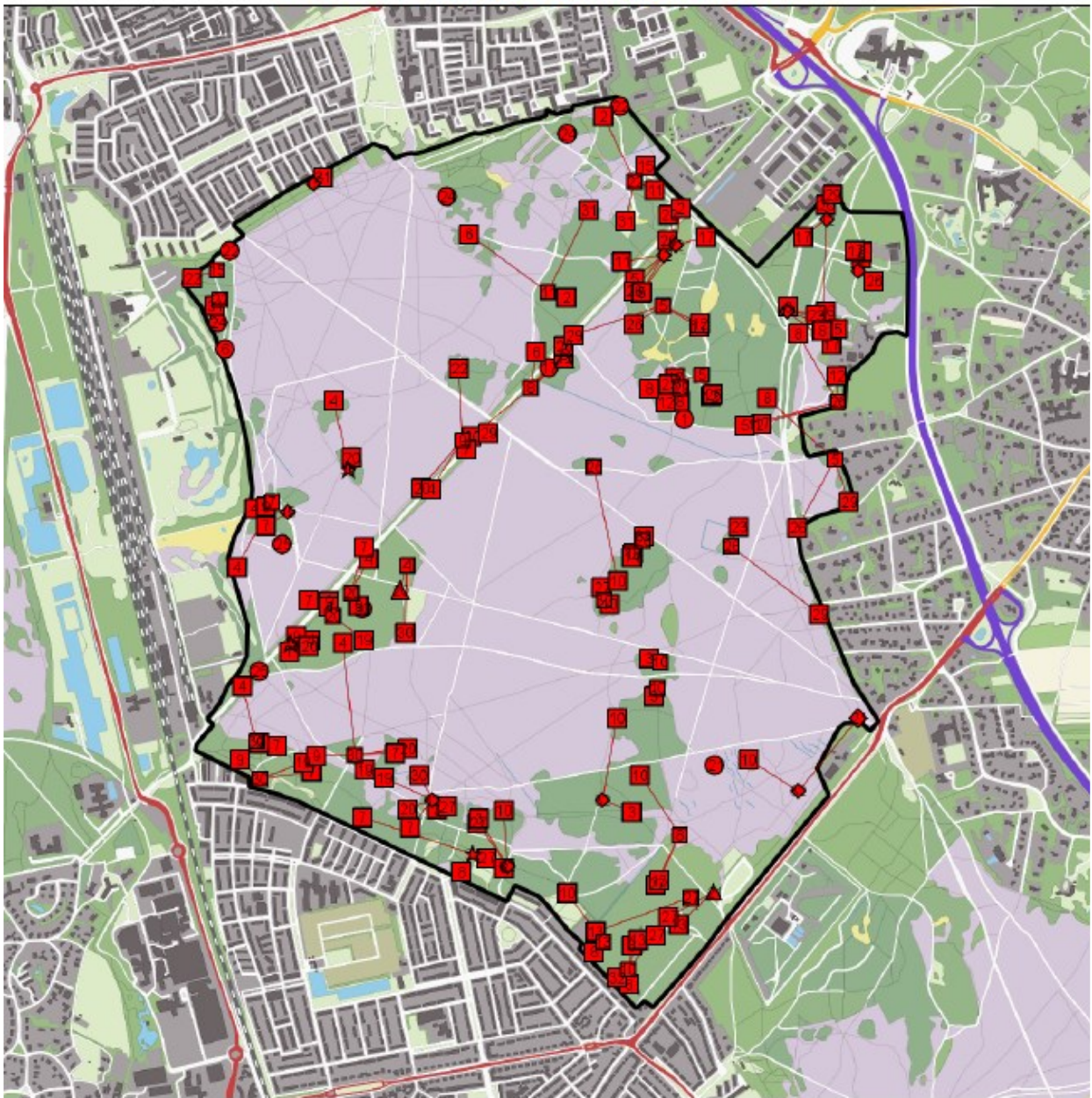
Bijlage 2: Overzicht waarnemingen van niet-broedgevallen en zoogdieren

Niet-broedgevallen	Aantal waarnemingen		
	In gebied	Buiten gebied	Niet bruikbaar
Nijlgans	1		0
Torenavk	7		1
Boomvalk	2		0
Slechtvalk	1		0
Kleine Plevier	1		0
Watersnip	1		1
Turkse Tortel		1	0
Bosuil		1	0
Tapuit	3		3
Kauw	2		2
Keep	2		1
Sijs	5		4
Zoogdieren			
Egel	1		
Haas	14		
Konijn	35		
Eekhoorn	2		
Vos	3		
Ree	54		

Bijlage 3 Voorbeeld van een territoria kaart met alle waarnemingen

Grote Bonte Specht 43 territoria

- Legenda:**
- Telgebied
  - Geldig territorium (broedcode 1 t/m 9)
  - Paar in broedbiotoop
  - Geldig territorium (vanaf broedcode 10)
  - Nestindicerend
  - Nestvondst
  - niet gebruikt
  - Geclusterde waarnemingen

Telgebied:
7809 Wester- en Bussummerheide

Periode:
2016

Bijlage 4 Overzicht van via SOVON ingevoerde bezoeken aan de Wester- en Bussummerheide

Nr.	Datum	Type bezoek
1	27 feb	ochtend
2	12 mrt	zonop
3		zonop
4		zonop*
5		zonop
6	26 mrt	zonop
7		zonop*
8		zonop
9	9 apr	zonop
10		zonop
11		zonop*
12		zonop
13	16 apr	ochtend
14	23 apr	zonop
15		zonop
16		zonop
17		zonop
18	25 apr	ochtend
19	1 mei	zonop
20	7 mei	zonop*
21		zonop
22		zonop*
23		zonop
24	21 mei	zonop
25		zonop
26		zonop
27	24 mei	zonop
28	28 mei	zonop*
29	4 juni	zonop
30		zonop*
31		zonop
32		ochtend
33	11 juni	dag
34	17 juni	nacht*
35		nacht*
36		nacht*
37		nacht
38	19 juni	dag
39	22 juni	zonop*